

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

Дипломна робота
на здобуття першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
на тему:

**«Формування аксіологічної компетентності
засобом вивчення українського кіно»**

студентки IV курсу, групи СОІз–41
спеціальності 014.03 Середня освіта
(Історія)

Давиди Тетяни Іванівни

Керівник:

Єгрешій Олег Ігорович

кандидат історичних наук, доцент

Рецензент:

Паска Богдан Валерійович

кандидат історичних наук, ст.викладач

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Формування аксіологічної та громадянської компетенцій засобами вивчення українського кіно	6
РОЗДІЛ 2. Становлення та еволюція українського кіно (1893-1991)	13
РОЗДІЛ 3. Сучасні тенденції розвитку українського кіно	26
РОЗДІЛ 4. Методика висвітлення розвитку сучасного кіно на уроках історії	39
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Актуальність курсової роботи. Кіно в житті українця грає ледь не провідну роль у соціокультурному просторі. Воно розважає, воно розвиває, змушує замислитись, викликає емоції або здійснює і політичний вплив. Яскравий приклад – серіал Слуга народу, котрий був прихованою агітацією перед президентськими виборами за чинного нині главу держави Володимира Зеленського. З іншого боку, українське кіно як явище з'явилося в один і той же час із світовим та має власну лінію розвитку. Її не переривали ані війни, ані революції чи чийсь накази зверху. Так, були заборони, цензура та інші обмеження стосовно конкретних стрічок, режисерів, акторів чи композиторів. Але незважаючи на всі ці фактори, українське кіно існує і в наш час навіть відроджується, щоб гідно стояти в одному строю з світовим кіномистецтвом.

Після ряду подій в 2013-2014 р. стало зрозуміло, що кіно – це така ж ідеологічна зброя як і ЗМІ, радіо, соцмережі та політика в цілому. Тому у постмайданний час, розвиток українського кінематографу став різностороннім – стало більше не лише державних, а й приватних проєктів. Окрім повнометражних стрічок, активно стали просуватись аматорські стрічки від ютуб-блогерів, короткометражне кіно від реконструкторів, значно зріс попит на документальне кіно. Наші стрічки поступово виходять на ринок ЄС, становлять інтерес для кіноринку у США, відбувається низка реформ і трансформацій.

Об'єктом курсової роботи є українське кіно в минулому та на сучасному етапі кіновиробництва в Україні.

Предметом курсової роботи є методичний інструментарій для формування аксіологічної компетентності засобами українського кіно.

Мета курсової роботи – на основі на уроках історії у школі.

Досягнення мети дослідження передбачається через виконання таких **завдань:**

– дослідити еволюцію та становлення українського кіно в Російській та Австро-Угорській імперіях, в УРСР та Другій Речі Посполитій;

– розглянути історію розвитку та сучасний стан виробництва кінопродукції в незалежній державі України;

– охарактеризувати методику роботи з кінофільмами на уроках історії як засобами аксіологічної компетентності.

Хронологічні рамки охоплюють період з 1893 по 2023 рр. Верхня межа – 1893-1930 рр. Нижня – 1931-2023 рр. Верхня межа являє собою появою кіно в Україні і епоху в ній німого кіно, нижня – обумовлена появою звукового кіно та хронологічно доведена до 2023 р. – тобто до останніх новинок кіно в Україні.

Територіальні межі охоплюють територію держави Україна.

Стан наукової розробки. Джерельною базою дослідження є опубліковані в мережі матеріали ЗМІ, вітчизняне законодавство як юридичний регулятор даної сфери діяльності в Україні [6-7] та власне самі кінофільми як джерело для їх вивчення та аналізу як засобу аксіології [2-5].

Історіографія дослідження репрезентована доробками переважно українських вчених, де активно розглядаються як питання щодо розвитку кінематографа в Україні, так і методики роботи з кіно як засобом аксіологічної компетенції. Зокрема, в нашій роботі представлені доробки таких вчених як Б. Береста [13], О. Брюховецької [15], Д. Васильєвої [16], Л. Клеценко [25], А. Колодко [26], В. Миславського [30-31], О. Поліщук, [34], Н. Рудічевої [39], Т. Фісенка [50], С. Холодинської [51], Ю. Шаповала [52], О. Понежі [63-64], Г. Яковенко [66] та ін.

Методологічну основу роботи складають принципи історизму, всебічності, об'єктивності, системності, узагальнення та порівняння. У роботі використовувалися такі методи дослідження: дедуктивний, коли власні положення виводяться із загальних; аналізу, при якому загальне положення ділиться на складові частини; синтезу, який полягає в проведенні дослідження в цілому, на основі об'єднання пов'язаних елементів в єдине ціле.

Науковою новизною роботи є спроба дослідити еволюцію українського кіно від моменту його утворення і до сучасного стану, аналіз його еволюції, злетів

та падінь в 1893-2023 рр. та вироблення методики його застосування як засобу аксіологічної компетенції.

Практичне значення: матеріали дипломної роботи можуть бути використані у різних сферах діяльності, в тому числі в навчальному процесі в школі як в урочний, так і в позаурочний час, а також для складання семінарських завдань з історії України та історії української культури у закладах вищої освіти.

Структура курсової роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (66 найменувань) і 7 додатків. Загальний обсяг роботи – 88 сторінок .

РОЗДІЛ 1. Формування аксіологічної та громадянської компетенцій засобами вивчення українського кіно

Історія – це вчора, сьогодні і завтра. Не для кожного вона настає завтра – хтось і прямо зараз гине на фронті чи у власному домі навіть у глибокому тилу від ворожих ракетних обстрілів. Однак ми, тобто ті, хто і зараз живі, маємо формувати фокус уваги на тому, що найбільше привертає увагу, що є актуальним з минулого для недопущення помилок у майбутньому. З цих причин, історія як наука є унікальна у своєму роді з низкою функцій та компетенцій. Тому з багатьох причин, коли 20 січня 2023 р. глава Міносвіти С. Шкарлет заявив, що історія не є в пріоритеті для майбутніх вступників на освітній рівень бакалавр і сам предмет необов'язковий – це не могло не збурити громадськість. На захист історії виступили всі, хто міг – журналісти, історики, політики, громадські діячі, військові і навіть ті ж самі діти.

Цікаво, що МОН йшло на такі кроки не вперше – в 2009 та 2015 рр. кількість годин для неісторичних та історичних спеціальностей поступово почали скорочувати. В окремих спеціальностях історія України була вилюченою як така із переліку навчальних дисциплін. Тодішні реформи проти викладання історії у вишах пояснювали як непопулярністю історії серед студентів, так і відсутність потреби збільшення частки цієї дисципліни в контексті інтеграції в європейську систему освіти. Аргументами критиків як в 2015, так і в 2022-2023 рр. є те, що замість скорочення, потрібно навпаки нарощувати кількість часу для вивчення історії як дисципліни, яка якісно сприяє боротьбі з ворожою пропагандою, в тому числі і в культурно-мистецькому сегменті [22].

Призначений новий міністр освіти 21 березня 2023 р. Оксен Лісовий вселив для багатьох небайдужих за долю історії в освітньому процесі надію, що ситуація довкола дисципліни зміниться. 2 квітня 2023 р. він заявив про важливість формування історичної пам'яті на емоційному рівні, але вже 25 квітня прозвучала двозначна заява про історію на рівні НМТ. На думку теперішнього міністра,

цьогоріч її не треба було включати в комплексний іспит на обов'язковому рівні. З іншого боку, він хоче реформувати її методику викладання [12].

На фоні цих заяв, обрана нами тема стає актуальнішою. Тим паче розробка нових підходів до вивчення історії є дотичною і до обраної нами проблеми для дослідження, а саме – формування аксіологічної компетентності засобами українського кіно. Враховуючи цей момент, слід розібрати два компоненти – що таке аксіологічна компетентність і яким чином вона формується на уроках історії.

Зазначимо, що проводячи уроки у школі, ми як вчителі ставимо перед собою наступні завдання:

- засвоєння учнями теоретичних знань (фактаж, хронологія подій, понятійний апарат, історичні постаті, історична географія, термінологія);
- формування умінь і навичок до критичного і творчого мислення;
- оперувати матеріалами з відкритих джерел;
- формування в учнів почуття громадянського обов'язку,
- проводити поступову підготовку до свідомого дорослого життя в низці сфер і в тому числі в соціально-економічній, громадсько-політичній і т.д.

Зрозуміла річ, що перелічені нами компоненти щодо таких завдань не є повними і є значно ширшими. Історія як така сприяє загальному розвитку, так і є багатофункціональному – це не лише аналіз, а й озброєння себе історичним досвідом, прогнозування майбутнього, опис альтернатив і навіть паралельного розвитку подій, що дуже сприяє як політикам, так і економістам, юристам, державним управлінцям, військовим, поліцейським, морякам, медикам, промисловцям і ряду інших професій [56, с. 9].

Таким чином історія як наука і дисципліна у школі сприяє учням у пошуках себе перед майбутнім життєвим вибором, боротись із соціальною несправедливістю або ж знаходити відповіді на суперечливі питання і формувати власне ставлення до таких постатей в усіх трьох вимірах часу.

Нинішній Держстандарт в освіті у базовій та середній освіті передбачає засади особистісно зорієнтованого, діяльнісного та компетентісного підходів. Для сучасної історичної освіти як у школах, так і у вишах підхід побудований на

компетенціях є провідним. Його сутність полягає в тім, що через проміжний і кінцевий результати навчання можна визначити формування тих чи інших здібностей (компетентностей) особистості, котрі знаходять свій прояв через комплекс умінь, котрі ґрунтуються на знаннях, досвіді і ціннісних орієнтирах.

Навчально-виховний процес спрямований на досягнення таких результатів, серед яких є ключова, загальнопредметна та предметна (тобто галузева) компетентності. За своєю суттю компетентність – це набута в навчальному процесі здатність учня до інтеграції і в її складі є знання, досвід, уміння, ставлення та цінності, які можуть комплексно бути реалізованими на практиці [55, с. 12-13]. В історіографії методики викладання історії, в число предметних компетенцій входять:

- хронологічна;
- інформаційна;
- просторова;
- логічна;
- мовленнєва;
- аксіологічна.

Об'єднувальним чинником всіх цих компетентностей є те, що вони є у структурі набору умінь, знань та навичок у ставленні до того, що учні набувають навчальному процесі та які сприяють визначати проблемні питання, які характерні для історії як навчальної дисципліни. Зокрема, завдяки логічній компетенції учні можуть при визначенні конкретної проблеми застосовувати свої теоретичні знання для тлумачення термінології, конкретних концепцій, положень для аналізу і пояснення конкретного фактажу, історичних явищ та відповідних процесів в обраній для вивчення період [36, с. 5-7].

Для розвитку даної компетенції потрібно вміти:

- знати термінологію для пояснення особливостей, причин та наслідків конкретних подій та явищ;

- проводити синтез, аналіз і узагальнення великого обсягу фактажу для того, аби простежити тенденції та міжпредметні зв'язки в тому чи іншому історичному процесі;

- окреслювати основну суть, причини, наслідки і значення історичних подій і явищ та конкретних взаємозв'язок між ними;

- робити акценти на людському факторі, а вірніше на впливі конкретної особистості на хід конкретної події (битви, голосування в парламенті, указі всередині міністерства, відправленому ним листі і т.д.) чи явища або навіть і історії цілої країни [39, с. 184].

Звичайно, що ми могли б провести повний розбір із кожних компетентностей. Але враховуючи те, що ця проблема не є для нашої роботи, то у цьому ключі варто зосередитись все ж на особливостях аксіологічної компетенції. Саме вона є закріпленою в назві нашої дипломної роботи. Зокрема, аксіологія – це теорія цінностей, вона є розділом філософії про природу, різновиди та взаємовідношення між цінностями. Щодо аксіологічної компетенції, то вона передбачає в учнів здатність до формулювання оцінок та версій історичного розвитку і руху. Щодо критерій її формування, то перелік умінь є наступним:

- бути здатним до порівнянь та оцінювання фактів і діяльності історичних діячів з точки зору національних і загальнолюдських цінностей (наприклад дати власну оцінку діям Гітлера в 1933-1945 рр. в кореляції з діями путіна в 2000-2023 рр.);

- формувати власну думку щодо неоднозначних і вразливих для суспільства проблем в історії (наприклад, зрозуміти справжню місію і ким насправді є для України колишні бійці 14-ї дивізії Ваффен СС Галичина);

- вміти знаходити потреби, інтереси та протиріччя в позиціях різних соціальних груп, категорій та окремих особистостей та їх вплив на історичний процес його тенденції і напрямки історичного розвитку (знайти всі за та проти в каденції В. Ющенка в 2005-2010 рр.);

- мати здібність до оцінювання різних версій і думок про історичні події із минулого та мати розуміння про те, що певний корпус джерел можуть

бути або неточними, або необ'єктивними (так до прикладу достеменно невідомо як і коли помер Юрій Кондратюк, адже є версія, що вчений-ракетник в 1942 р. вижив і після 1945 р. жив у США) [61, с. 20].

З цих причин, ми розуміємо, що аксіологічна компетентність в методиці викладання історії – це здатність та уміння учнів визначити користь, потребу та значення конкретних історичних подій або діяльності історичних діячів в долі іншого індивіда, соціальної категорії, суспільства, держави, континенту чи світу. В числі критеріїв цінностей в аксіологічній компетенції є як вічні (себто загальнолюдські цінності), так і історичні (мали свою вагу та вплив на соціокультурну свідомість соціуму в певний проміжок чи період часу), локальні (мали свою цінність та були актуальними лише для конкретної області чи регіону) та групові (котрі були важливими лише для етногрупи, політсили, соціальної категорії і ін. групам населення) [49, с. 197].

В цьому випадку аксіологічний досвід – це не лише взаємодія ціннісно-емоційних відносин, а й взаємодія, котра проявляється через власні орієнтації. Учням важливо не тільки не підпасти під чужий або нав'язливий вплив, а в ході аналізу конкретних подій, явищ та біографії того чи іншого діяча, сформуванню ту думку, яка є їх власною і сформованою через перевірені джерела.

При співвідношенні змісту та вимог у галузевих, предметних і ключових компетенціях стає зрозумілим, що в такому баченні можна забезпечити систематичний підхід до формування життєво необхідних умінь як результату якісної взаємодії міжпредметного підходу в освіті. По-друге, слід зазначити, що сукупність предметних компетенцій є відображенням особливостей способів та змісту пізнання в історії. По-третє, подані нами вище позиції дають право стверджувати, що вчитель має чітку та ясну позиції щодо побудови навчального процесу, так і намагається бути об'єктивним в оцінках його результатів в учнів.

Звичайно, що в багатьох випадках є як проблема поведінки та емоцій, особистого ставлення до учня та ряд інших питань. Однак, все ж варто визнати, що аксіологічна компетенція є однією з провідних компетентнісному підході до навчання, орієнтації освітнього процесу на результат, котрий потребує змін та

розмивань ряду стереотипів в плануванні урочного процесу, організації діяльності учнів, яка буде спрямована на процеси пізнання, так і оцінка їх навчальних результатів [65].

Всі ці моменти потребують постійного оновлення зсередини, віднаходження переваг та недоліків, збільшення практики, пошук теорії та обмін досвідом з колегами.

Отже, може констатувати, що аксіологічна компетентність є важливою для уроків історії в школі, оскільки допомагає учням розуміти, які цінності та ідеали були важливими в минулому, і як вони впливали на суспільство тоді та зараз.

Для розвитку аксіологічної компетентності на уроках історії можуть використовуватися різноманітні методи та підходи. Наприклад, можна досліджувати історію різних культур та народів, порівнювати різні епохи та розвиток цінностей на протязі часу. Також можна аналізувати відомі історичні постаті та їхні вчинки, розглядаючи, як вони вплинули на формування певних цінностей та ідеалів.

Під час уроків історії можуть також використовуватися різні вправи та завдання, що допомагають учням розвивати свою аксіологічну компетентність. Наприклад, учні можуть аналізувати тексти та визначати в них ціннісні орієнтири, порівнювати різні джерела та досліджувати різні точки зору на певні історичні події. У процесі розвитку аксіологічної компетентності на уроках історії важливо також враховувати особливості розвитку кожного учня та його індивідуальні особливості. Таким чином, можна створити більш індивідуалізоване навчання, що сприятиме кращому розвитку аксіологічної компетентності учнів.

Чому фільми в цьому випадку є засобом аксіологічної компетентності? Справа в тім, що фільми є важливим засобом передачі цінностей та аксіологічних понять у суспільство. Вони можуть відображати глибокі людські цінності, такі як справедливість, свобода та пошук істини, які є ключовими елементами аксіології. У фільмах можна відтворювати різні ситуації, що розкривають різні етичні питання, допомагаючи людям зрозуміти їхню важливість та вплив на наше життя.

Більше того, фільми можуть також змінювати погляди глядачів на питання етики та моралі, що робить їх важливим інструментом для формування світогляду та культурної ідентичності. Водночас, реалізуючи і питання формування почуття та обов'язку громадянина України, громадянська компетентність є важливим аспектом для уроків історії з використанням кіно. Ось кілька причин, чому ця компетентність має значення:

1) Розуміння громадянського суспільства: Уроки історії допомагають учням зрозуміти, як сформувалося сучасне громадянське суспільство. Кіно може бути потужним засобом для візуалізації подій і процесів, що відбувалися в минулому. Воно дозволяє учням побачити, які суспільні зміни сталися і як вони впливають на сучасний світ.

2) Розвиток критичного мислення: Показуючи учням фільми, пов'язані з історичними подіями, вчителі стимулюють розвиток їх критичного мислення. Учні можуть аналізувати події, персонажів, контекст і послідовність подій, формулювати свої думки і доводити їх аргументами. Вони вчаться бути об'єктивними, поглиблюючи своє розуміння історії та її впливу на сучасність.

3) Виховання громадянської відповідальності: Кіно може допомогти учням зрозуміти, що вони є часткою суспільства і мають вплив на його розвиток. Показуючи фільми про події, пов'язані з правами людини, демократією, соціальною справедливістю тощо, вчителі стимулюють учнів до активної громадянської участі. Вони навчаються бути свідомими громадянами, які розуміють свої права та обов'язки, і готові брати участь у вирішенні суспільних проблем.

4) Розвиток мовленнєвої компетенції: українське кіно є чудовим засобом для розвитку мовленнєвої компетенції учнів. Під час перегляду фільмів вони практикують вміння розуміти та аналізувати мовлення акторів, спостерігати за діалогами та міжмовними взаємодіями. Вивчення українського кіно допомагає учням поліпшити свої навички української мови, збагачує їх словниковий запас та сприяє розвитку вміння виразно й логічно висловлювати свої думки.

РОЗДІЛ 2. Становлення та еволюція українського кіно (1893-1991)

Без сучасного українського кіно важко уявити нинішній інфопростір та проведення власного вільного часу. Звичайно, що перелік доступних в мережі український стрічок не такий великий з низки причин, але що подивитись на вихідних хоча б раз на тиждень – є. Той факт, що у вітчизняний сінематограф почали робити як вітчизняні, так і іноземні інвестиції з державного та приватного секторів у великих обсягах лише після 2014 р. не означав, що до цього в Україні кіна не було. Імена режисерів Довженка та Параджанова, знаменитих акторів Ступки та Миколайчука, зігравшого Шевченка та володаря Оскару режисера Сергія Бондарчука і досі знає весь світ. Безумовно, що українське кіно було і до СРСР, але от яким воно було?

Взагалі, якщо ми заглибимось у виникнення такого явища як кіно, то можемо виявити те, що українці були першими у цій царині. Справа в тім, що в 1893 р., тобто за два роки до винаходу двох братів-французів Люм'єрів (в їхню честь і названо кінотеатр в центрі Івано-Франківська – Т. Д.), український інженер Йосип Тимченко (1852-1924) винайшов «кінескоп» як цілком придатний для кінопроекції та кінозйомки пристрій. В листопаді 1893 р. його було презентовано в готелі «Франція» в м. Одеса, де для публічного показу були представлені два фільми як результати зйомок на одеському іподромі – «Метальник списа» і «Вершник». В січні 1894 р. апарат Тимченка було продемонстровано IX з'їзді дослідників природи та лікарів російської імперії. Безумовно, що українець мав першість в цій сфері, але він допустив помилку – так і ні разу не зробив спробу запатентувати своє обладнання, через що і уступив офіційно пальму першості французам. Вже через рік, в 1895 р. в Європі з'явиться комерційне кіно [29].

Ще більш раннім був Т. Едісон, який в 1888 р. винайшов пристрій для показу рухомих фото. І все ж, першими були Люм'єри в Парижі 28 грудня 1895 р., які показали стрічку «Вихід робітників з фабрики» на бульварі Капуцинок [18].

У вересні 1896 р. в Харкові відомий фотограф Альфред Федецький зміг відзняти кілька кінохронік документального жанру. Мова йшла про стрічки під назвою «Катання на Красній площі», «Джигітовка козаків і Оренбурзького Козачого полку», «Хресний хід із Куряжа до Харкова», «Відхід потяга від харківського вокзалу» і ін. В той же час, цей діяч був першим, хто провів комерційний показ кіно в Україні в стінах Харківського оперного театру. Водночас, у листопаді 1897 р. представник братів Люм'єр, оператор Ф. Месґіш показував відзняті ним кіноматеріали в ілюзіонах Києва та Ялти [30, с. 17].

Цікаво, що слово ілюзіон міг чути майже кожен, хто знайомий з одним із кращих класичних українських фільмів радянських часів «За двома зайцями» (1961). Саме туди головний герой із екранізованої однойменної п'єси М. Старицького відвів свою даму Проню Прокопівну для того, аби справити враження як солідний кавалер. Слід відзначити, що в цій стрічці були показані кінокартини 1900-х рр., які і справді були зняті на теренах Києва та мали відповідний антураж в епосі. Враховуючи те, що фільми того часу були німими, в обов'язковому порядку в кожному із тогочасних кінозалів був піаніст, який доповнював стрічку музичним супроводом. З погляду на те, що кіно тільки починало свій розвиток, тодішні кінотеатри користувались великим попитом серед населення. Разом з тим, в них була недоступність для бідних верств населення, а в більшість відвідувачів становили люди середнього та заможного достатку. Титри у стрічках були російською мовою [див. додаток А].

13 вересня 1896 р. можна вважати початком кінематографу на Західній Україні. Саме в той день в пасажі Гаусмана у Львові була спроба налагодити регулярні кінопокази. Правда цей експеримент мав тривалість лише в декілька днів. На регулярну основу кіно у Львові вийшло лише в 1901 р. З цього часу в місті почала працювати філія віденської фірми «Уранія». З 1906 р. у Львові працювали стаціонарні кінотеатри («Ілюзіон», «Ванду», «Сінефон»), які зокрема були засновані Германом Опатом – экс-працівником «Уранії». Після визволення Львова в 1915 р. від російських окупаційних військ, в місті було засновано найбільший до того ілюзіон під назвою «Лев» [24].

В 1910 р. у Львові було продемонстровано перший художній фільм «Повернення тата». На поч. 1910-х рр. було утворене «Перше Галицьке Підприємство Виробництва та Прокату Фільм Кінематографічних. Спілка з о. в.», яке відзняло такі стрічки як «Урочистості з нагоди ювілею 15 Полку піхоти у Львові», «Свято божого тіла у Львові», «Політ пана Спіціо», «Холмське віче у Львові» та ін. Першою стрічкою від цієї фірми була хроніка під назвою «Велика пожежа на нафтярні у Дрогобичі», яку відзняли в 1912 р. під час лиха на нафтопереробному підприємстві. Тоді ж згадане вище підприємство провело ребрединг – і з 1912 р. з ініціативи М. Мюнца стало називатись «Кінофільм». Головним режисером цієї фірми до Першої світової війни був З. Веселовський, який відзняв такі стрічки як «Відомщена кривда» (1912), «Найкращий грабіжник» (1913), було заплановано зняти стрічку «Мазепа», яка вийшла лише в 1918 р. [24].

Паралельно до розвитку українського кінематографу в Австро-Угорщині в 1900-1910-х рр. продовжується його розбудова і на Наддніпрянщині. В 1907 р. вперше було зафільмована повінь у Києві «Повінь на Дніпрі в Києві 1907 року». Її оператором був київський фотограф Микола Козловський, який до 1917 р. встиг зняти понад 60 картин. По закінченню визвольних змагань 1917-1921 рр. працював на Одеській кіностудії, де в 1920-х рр. працював разом з О. Довженком над німим фільмом «Сумка дипкур'єра». В 1930-х рр. працював на різних посадах в кіно на Ленфільмі [52, с. 53].

В 1907 р. в російській імперії робиться спроба утворити власну кінопродукцію на професійних кіностудіях Ханжонкова та Дранкова. Зокрема, в 1909 р. на основі театральних гастролей в Москві труп М. Садовського, Дранков зняв кілька фільмів, які мали назву «Запорожець за Дунаєм», «Наталка Полтавка», «Тарас Бульба», «Богдан Хмельницький» та ін. Також, в 1909 р. була зроблена українська декламація кіно, де основні ролі з українськими субтитрами в картинах «Москаль-чарівник» (1909 р.), «Бувальщина, або на чужий коровай очей не поривай» (1910 р.), «Сватання на вечорницях», «Як ковбаса та чарка, то минеться й сварка», «Жирівка-вихрестка» зіграв Олекса Олексієнко. Пізніше кожен із цих водевілів перезняв актор і режисер Д. Байда-Суховій [54, с. 102].

Однак, попри появу студій в Москві, монополію аж до Першої світової війни мала французька фірма «Брати Пате», яка зняла цілий документальний серіал «Мальовнича Росія», де три серії були про Одесу та Київ. Слід відзначити, що закінчення Першої світової війни назву Україна мало хто знав як територію та народ. З повною впевненістю можна говорити про те, що ця проблема для світу остаточно зникла лише після 24 лютого 2022 р.

Першим професійним ігровим кіно в Наддніпрянській Україні є стрічка «Запорізька Січ» (1911 р.), яку відзняв режисер Данило Сахненко. Основний сюжет картини присвячено запорожцям і їх участі в низці подій другої половини XVII ст. Головна дійова особа – кошовий отаман Іван Сірко. Ще через рік, уже згаданий Дмитро Байда-Суховій зняв фільм на схожу тематику під назвою «Запорізький скарб». Загалом, протягом 1912 р. було знято 20 українських кінострічок на Наддніпрянщині. Кіно в Україні дедалі більше набирало оборотів, що не могло не налякати царат – з 1912 р. була заборонена будь-яка національно-патріотична тематика в кіно. Навіть хроніка з похоронів композитора Миколи Лисенка в Києві того ж року потрапила під цю заборону [13, с. 31-33].

В роки Першої світової війни українські вояки в лавах російської та австро-угорської імперій часто були присутніми в кадрах кінохронік. Ми не можемо їх називати українськими з тих причин, що їх виробниками були іноземні колонізатори України. З іншого боку, такі документальні стрічки можна вважати такими, які були знятими на нашій території в Галичині, на Буковині та Волині і в Криму. Зокрема, саме сюжети про Крим були останніми із дореволюційних та подекуди довоєнних сюжетів про життя царської родини Романових в 1910-х рр. Цікаво, що навіть в ході Першої світової війни, кіно в Україні не завмерло: в 1914 р. було знято 22 стрічки, в 1915 р. – це уже 19 картин, в 1916 – тільки 10, але в 1917 р. – уже 20 фільмів. Переважна більшість цих картин була знята з проросійськими сюжетами задля підняття бойового духу імператорської армії в боях в тому числі і в Україні. Колишнім вітчизняним митцям доводилось працювати в умовах, які не були їм на руку, але дозволяли не втрачати хисту до своїх робіт уже в період творчості в УРСР [13, с. 48].

На превеликий жаль, але усі фільми, які були зняті до 1917 р. в Україні не збереглися. Як виняток – «Віра Чеберяк» (Процес Бейліса), яку було знято в Києві реж. М. Брешко-Брешковичем на кіностудії «Світлотінь». Серед збережених в м. Санкт-Петербург у сховищах Держфільмфонду є фрагменти «Тарас Бульба» (реж. О. Дранков, 1909) та низка картин 1910-1912 рр., які знімав Олександра Остроухова-Арбо. Водночас, українське кіно відроджується саме з початку визвольних змагань 1917-1921 рр. Зокрема, у серпні 1918 р. за часів існування Гетьманату Павла Скоропадського було утворено «Українфільм» як державну кінокомпанію і перший в українській історії орган для курування розвитку вітчизняного кіномистецтва. Попри зміну влади в листопаді-грудні 1918 р., орган зміг проіснувати до середини серпня 1919 р. і при УНР. На практиці, свої повноваження в Гетьманаті через постійні бойові дії здійснювати не могла і закупила лише певне обладнання для кіностудії в Німеччині. Тим не менш, в часи УНР її функціонал розширився – йшло питання про курування зйомок урочистих подій (акт Злуки, входження армії УНР в Київ та ін. події), була спроба зняти історичний фільм «Богдан Хмельницький», екранізувати твори В. Винниченка «Чорна пантера» та «Брехня» і також продовжувати режисерування та роботу над сценаріями у стрічках «Чорна рада», «Кармелюк», «Вітер з півночі» і т.д. [37].

Серед найбільших українських зірок того часу ми можемо відмітити акторку Віру Холодну (у дівочтві – Левченко) (1893-1919). Донька полтавського педагога завдяки своїй вроді та розуму змогла реалізувати себе у суспільстві та вдало вийти заміж за правника Володимира Холодного. Чоловік майбутньої актриси був також і відомим автолюбителем та редактором спеціалізованого часопису на цю тему. До 1914 р. Холодна брала участь лише в театральних постановках в гімназії. Початок конфлікту в певній мірі дав їй поштовх для роботи в кіно і в 1914 р. вона була задіяна як акторка епізоду в екранізації «Анни Кареніної» режисера В. Гардіна. Загалом, в робочому доробку п. Віри було 80 картин в період з 1914 по 1919 рр. Зйомки у таких стрічках як «Пісня торжествуючої любові» (1915 р.), «Місячна красуня», «Життя за Життя» (1916 р.), «Столична Отрута», «Кіра Зубова» (1917 р.) зробили її дуже відомою [15, с. 40].

З кінця літа 1918 по лютий 1919 рр. Віра Холодна жила в Одесі, де знімалась в своїй останній картині «Княжна Тараканова». Одеська подорож виявилась фатальною – акторка померла від епідемії іспанки навіть не маючи і 30 літ. В наш час, її досвід та творчість належить тільки відкривати для пересічних громадян та істориків зокрема [див. додаток Б].

З переходу України в радянську окупацію, для її історії кіно настає абсолютно новий етап (1920-1991 рр.). Він характеризується як мінімум трьома, якщо не чотирма періодами, які мали різні тенденції, провідних режисерів та акторів і що головне — жанрів, тем та кожного разу актуальності під умови простору та часу. Зокрема, в 1922 р. в УСРР було утворено Всеукраїнське фотокіноуправління (ВУФКУ). Завдяки активній роботі Архівної служби України та Довженко-центру в Києві, низка випусків 1920-30-х рр. від цієї установи про політичне та соціально-економічне становище в Україні очима кінохроніки є доступною в мережі. Установа проіснувала не довго – тільки 8 років (1922-1930). За цей час, воно окрім хронік з життя радянської України, також активно знімалось і ігрове та неігрове кіно — ВУФКУ відзняло понад 140 ігрових картин та кілька сотень неігрових випусків, а також було виготовлено кілька десятків українських мультфільмів. Як центри виробництва кінопродукції, були відновлені кіностудії в Одесі та Ялті, а з 1928 р. в Києві працює кінофабрика (нині кіностудія ім. Довженка) [31, с. 110-113].

Серед провідних доробків того часу слід вважати такі фільми як «Людина з кіноапаратом» (1929, одна із відомих робіт Дзиги Вертова), «Хранитель музею» (1930), «Шкідник» (1929), «Шкурник» (1929), «Арсенал» (1929, про повстання більшовиків на однойменному заводі у Києві в 1918 р., режисером якого був Довженко), «Сумка дипкур'єра» (1929, фільм, де О. Довженко знявся як актор, так і був його режисером), «Беня Крик» (1927, кримінальна драма за мотивами творів І. Бабеля, реальним прототипом Крика був одеський бандит Мішка Япончик, «Два дні» (1927) та ін. Окремо слід зауважити, що для підсилення лояльності населення до влади, в 1926 р. було знято фільм «П. К. П. » (Піلسудський купив Петлюру), який всіляко підривав авторитет Польщі та УНР в Україні [41, с. 19-21].

Вершиною світового рівня в історії українського кіно по праву можна вважати стрічку «Земля», яку було знято в 1930 р. на Київській кіностудії режисером Олександром Довженком. Робота над картиною була почата 24 травня 1929 р. Після короткого візиту режисера в Берлін, де було домовлено про експорт української кінопродукції закордон, зйомки були продовжені в червні. Основний масив для сюжету було відзнято в с. Яреськи на Полтавщині, а окремі епізоди – в передмістях лівого берега Києва. В грудні 1929 р. фільм було повністю змонтовано та переглянуто знімальною групою і батьком Довженка зокрема. 26 січня 1930 р. комісія ВУФКУ схвалює картину, яка уже мала і готовий музичний супровід [31, с. 146].

У березні 1930 р. фільм розглядала Всесоюзна центральна рада професійних спілок (ВЦРПС), а 4 квітня вийшла несхвальна рецензія на стрічку від Д. Бедного. Суть шквальної критики полягала в присутності оголених сцен, відсутності доступності сприйняття картини для потенційних глядачів, недостатня критика куркулів (тобто заможних селянських родин) і т.д. Зрозуміла річ, що ця стаття була замовною від влади через заздрість останньої до геніальності Довженка. 8 квітня 1930 р. фільм було офіційно показано в кінотеатрах. Враховуючи її шалену популярність, бажання побачити саме українську картину громадянами УРСР, через 9 днів після прем'єри, її було знято з прокату. Разом з тим, з червня того ж року, Довженко та його дружина Ю. Солнцева презентували «Землю» у Німеччині, Польщі, Чехословаччині та ін. країнах. Також, фільм було показано в Італії, Франції, Великобританії, Бельгії, Данії та Нідерландах. В Європі стрічка не сходила з прокату аж до середини осені 1930 р. [52, с. 132].

Справжня слава для картини прийшла лише в 1958 р. Тоді в Брюсселі (Бельгія) проходив міжнародний референдум кінокритиків, де ця стрічка посіла одне із 12 місць в позиції найвизначніших здобутків світового кіномистецтва. В 2012 р. при опитуванні 846 істориків, режисерів та кінокритиків, фільм «Земля» за версією британського видання Sight & Sound посів 171-ше місце. Після реставрації картини, 21 липня 2012 р. Довженко-центр презентував її знову з оновленим музичним супроводом від гурту «ДахаБраха» на Одеському МКФ [3].

В листопаді 1930 р. ВУФКУ було переформатовано на «Українафільм». Дана організація почала підпорядковуватись Союзкіно, що означало наступне – в Україні більше не було незалежного від Москви кіновиробництва і всі наступні фільми випускались під доволі жорстокою цензурою. Київська кіностудія «Українафільм» починає збільшувати число власних фільмів, але їх не можливо уже співставляти з тими стрічками, які знімались до відносно безцензурного часу. В тому ж 1930 р. в Україні було знято перший звуковий фільм Д. Вертова під назвою «Ентузіязм» («Симфонія Донбасу»). Кіно було спроектовано так, що звуки шахтарів, ремісників та інших промисловців були співзвучні з музичними мелодіями, які були включені в звуковий супровід фільму [2].

Головна мета картини – це оспівування примусової колективізації, стрімкої індустріалізації Донбасу, боротьба з релігією та інші моменти в тогочасній Україні. Весь цикл імітації звуків було записано в ательє, оскільки прямого запису ще не було придумано для тодішніх кінозйомок. Фільм показав не лише потрібну для Кремля пропаганду комуністичних цінностей, але й демонструє згортання політики українізації, стрімку радянізацію суспільного життя, в тому числі насадження совкових звичок, насадження комуністичних ідолів, будівництво архітектури без жодних естетичних смаків, бідність простого робітництва і т.д. Незважаючи на геніальний задум, критика до цього кіно була двозначна – з одного боку люди були захоплені задумом режисера, з іншого боку так і не вникали в сутність картини. Тим не менш, провідна зірка тогочасного Голівуду Чарлі Чаплін залишив про стрічку таку думку: *«Я ніколи не міг уявити, що ці індустріальні звуки можна організувати так, аби вони здавалися прекрасними. Я вважаю Ентузіязм однією з найбільш хвилюючих симфоній, які я коли-небудь чув. Містер Дзига Вертов — музикант. Професори мають учитись у нього, а не сперечатися з ним»* [42].

Згодом, в листопаді 1932 р. Олександр Довженко презентував свій перший звуковий фільм «Іван», який було присвячено найбільшому тоді будівництву в Україні – системі водосховищ Дніпрогесу. Вважається, що ця стрічка сприяла популяризації індустріалізації в СРСР і зблизила митця зі Сталіним [52, с. 112].

Звичайно, що творчість Довженка продовжилась і після 1930-1932 рр. В 1935 р. ним було знято такі повномасштабні картини як «Аероград» (1935), «Щорс» (1939), «Мічурін» (1948 р.) і остання картина – «Прощавай, Америко» (1951 р.). Якщо у перших трьох фільмах ставилось за завдання просувати історію більшовизму як правильну і оспівувати її героїв, якими насправді вони не були, то остання стрічка так і не була закінчена. В її задумі стояла думка про те, що в розпал Холодної війни (1946-1991) стояла задача не лише розхитати політично Європу, а й створювати експорт комуністичної пропаганди і через кінопродукцію та художні і документальні фільми зокрема. Не менш знаковими були і стрічки І. Кавалерідзе «Перекоп» (1930), «Штурмові ночі» (1931), «Коліївщина» (1933), «Прометей» (1935) та ін. [52, с. 120-125].

Враховуючи цей момент, ми розуміємо, що на відміну від сучасної епохи відеохостингів і широкого доступу до мережі у будь-якій точці пострадянського простору, зараз важко осягати значення кіно як засобу приваблення нових прибічників тієї чи іншої ідеології. Однак, у роки Другої світової війни, це був доволі потужний інструмент для пропаганди чи її протидії.

Загалом, в історії кінематографу України з середини 1930-1940-х рр. слід акцентувати на наступних важливих моментах:

— Перед Другою світовою війною паралельно до УРСР активно розвивалось і кіно західної України. Провідним оператором та режисером українського кіно був Юліан Дорош – пластун, який відзняв такі стрічки як «Свято молоді» (1929, хроніка про Пласт), «Раковець» (1933), «До добра і краси» (1938, перший повнометражний фільм на Заході України), в тому ж 1938 р. зняв хроніку з похорону ген. М. Тарнавського у Львові та залишив незакінченим фільм «Кринос» (1939), який було присвячено історії княжого Галича [19, с. 179];

— На Заході України кінопродукція поступово переходить з окупованої Польщі в діаспору. Новими центрами українського кіно стає Німеччина, США та Канада. В переважній більшості, вони не були популярні для європейців, але мали значення для розвитку культури в діаспорі [13, с. 88];

— В роки Другої світової війни українці були кінооператорами на фронтах на Східному фронті по обидва боки конфлікту. В Україні знімалися кадри хронік про червоних партизан, подекуди на ці кроки йшла УПА для подальшого збереження для нащадків, знімалися хроніки РСЧА про успішні бойові операції 1942-1944 рр. на нашій території. По ту сторону фронті, військкори Вермахту та інших родів військ займалися як зйомкою репортажів для кінотеатрів Рейху, так і знімали національні свята у Вінниці, Львові, Києві і ін. містах. Зокрема, добре збереглися кадри з параду добровольців 14-ї дивізії Ваффен-СС «Галичина» у м. Львові 18 липня 1943 р. [5];

— В 1939 р. відбулась перша спроба кольорового кіно. Так зокрема було знято стрічку «Сорочинський ярмарок». Наступними були «Травнева ніч» (1940), «Іван Нікулін — російський матрос» (1944), яку було знято режисером-українцем І. Савченко, «Блакитні дороги» (1947) та ін.;

— В 1943 р. під заборону потрапляє сценарій О. Довженка «Україна в огні». Справа в тім, що ця стрічка не висвітлювала ура-патріотизм радянщини, а показувала реальну картину того часу, піднімала питання українського національного спротиву, демонструвала проблему полонених та дезертирів, що не було вигідно тогочасному хазяїну Кремля Сталіну [52, с. 65-69];

— В січні 1944 р. на радянські екрани вийшла стрічка київської кіностудії під назвою «Райдуга» як екранізація однойменної кіноповісті В. Василевської про жахи окупації нацистами українського села. Головну роль в цій драмі зіграла українська актриса Наталія Ужвій. В 2021 р. цей фільм зайняв 29-те місце в рейтингу 100 найкращих фільмів в історії українського кіно [21].

В 1945-1953 рр. для українського кіно наступає час соцреалізму. Серед картин, які і досі є корисними для перегляду (якщо відкинути ідеологічні вставки та інші його недоліки – Т. Д.), є фільм «Тарас Шевченко» (1951). Головну роль в ньому зіграв українець Сергій Бондарчук, а режисером був І. Савченко. Тут не тільки була спроба зробити образ молодого Шевченка як борця за щастя народу, а й відтворити його як творчу людину – поета та художника у відповідному жанрі кіно. В 1952 р. С. Бондарчук за цю роль став лауреатом Сталінської премії [17].

Кар'єра С. Бондарчука в багатьох моментах була успішнішою за здобутки Довженка на певних етапах. Мало того, що слави як актор кінця 1940-х – 1950-х рр. в доволі молодому віці, так ще і звання народного артиста СРСР він здобув не маючи і 35 років. В 1956 р. він виконає роль Івана Франка в однойменному фільмі, а в 1959 р. дебютує як режисер у стрічці «Доля людини» (1959), де також виконав і головну роль. В 1968 р. за чотирисерійну драму «Війна і мир» був нагороджений Оскаром і таким чином, він став першим вихідцем із радянської України, хто здобув цю нагороду. Однак, попри гучну славу та успіх в СРСР, актор і режисер з Херсонщини вдома сприймався радше як росіянин, ніж українець за думкою і суттю. Яскравий приклад – доля його потомків та їх участь в пропаганді руського міра в Москві проти України. З іншого боку, Бондарчук-старший не був першим і єдиним як українець із цією нагородою [17].

В 1949 р. Оскара за костюми до фільму реж. Віктора Флемінга «Жанна Д'Арк» здобула уродженка Харкова Варвара Андріївна Каринська. Голлівудський композитор Дмитро Тьомкін був номінований на Оскар аж 22 рази (!), а в 1950-х рр. отримав аж 4 завітні статуетки. Родом митець був з Полтавщини – м. Кременчук. Зокрема, 2 нагороди були отримані за музику до стрічок «Високий і могутній» (1955) та в екранізації Е. Хемінгуея «Старий і море» (1958). В 1978 р. саундтрек до фільму «Ти — світло мого життя» у виконанні Квітки Цісик здобув згадану статуетку та став хітом року [48].

Не менш важливі були і технічні Оскари. Зокрема, випускник Харківської політехніки Євген Мамут здобув технічний Оскар в 1988 р. за вдало розроблені спецефекти для фільму «Хижак», де в головній ролі був А. Шварценегер. Анатолій Кокуш родом із Керчі ще з 1980-х рр. працював на кіностудії ім. Довженка, а з 1990-х рр. – часто працює на американські замовлення. Він брав участь у підготовці кіноконструкцій для спеціальних зйомок важких сцен у таких картинах як «Містер і місіс Смітт», «Код да Вінчі», «Форсаж», «Титанік» та ін. В 2006 р. здобув два технічних Оскари. Серед останніх акторів-українців з Оскаром був Джек Пеланс за другорядну роль у фільмі «Міські піжони» в 1992 р. Справжнє ім'я вихідця із родини емігрантів було Володимир Палагнюк [48].

У період т.зв. «відлиги» в сер. 1950- на поч. 1960-х рр. кінопродукція в Україні зазнає більших змін – зменшується вплив ідеології, художні фільми отримують більше простору для творчих потенціалів, але будь-які кроки знімальних груп ще залишались під прицілом агентів КДБ. Тим не менш, стрічки того часу і досі мають увагу як кінокритиків, так і у пересічних глядачів:

— «Весна на Зарічній вулиці» (1956 р., режисери М. Хуцієв і Ф. Миронер) – одна з найпопулярніших картин часів Хрущова в усьому СРСР. Зйомки фільму проходили в м. Запоріжжя;

— «Спрага» (1959 р., Є. Ташков) – про жахи війни під час оборони Одеси в 1941 р.;

— «Іванна» (1960 р., В. Івченко) – доволі потужний антирелігійний фільм зі спробою ще більше налаштувати населення проти УГКЦ та пропаганда радянського атеїзму в роки Другої світової війни;

— «Сон» (1964 р., В. Денисенко) – це був кінодебют Івана Миколайчука в ролі юного Шевченка. Фільм отримав низку схвальних відгуків [33];

— «За двома зайцями» (1961 р., режисер В. Іванов) – фільм, який ми уже згадували вище. Слід відзначити, що доволі довгий час україномовна версія не була доступною для глядача, але з іншого боку, український музичний супровід в російській версії був залишений в оригіналі [див. додаток А].

З 1960-х по середину 1970-х рр. в історії українського сінематографу настає епоха поетичного кіно. Першим фільмом в цьому переліку можна назвати екранізацію однойменної повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» (1965), яку відзняв вірмено-український реж. С. Параджанов. Відзнятий в 1964 р. в с. Криворівня на Прикарпатті, його було презентовано в Києві 4 вересня 1965 р. Тут не тільки передано славнозвісний гуцульський колорит, а й відтворена повний хронометраж подій, які описав у своєму творі автор. Місця зйомок у Верховині та Криворівні є зараз музейними хатами-граждами, а й слава про фільм і досі має відлуння в сучасності. Згідно з зі згаданим вище рейтингом 100 українських фільмів, дана стрічка займає перше місце [21].

Не менш вартими уваги є стрічки «Криниця для спраглих» (1965), «Вечір на Івана Купала» (1968) реж. Ю. Ілленка чи «Камінний хрест» (1968) реж. Л. Осики, який було знято за мотивами однойменної новели В. Стефаніка в с. Русів на Снятинщині. Прикметно, що для зйомок кіно окрім К. Степанкова в головній ролі, було залучено багато місцевих жителів. Не менш яскравими були картини «Совість» (1968) реж. В. Денисенка, «Комісари» (1968, реж. М. Мащенко), яка аж до кінця 1980-х рр. була під забороною через правдиве відображення проблем Громадянської війни на території росії та визвольних змагань в Україні в 1917-1921 рр.; «Анничка» (1969) реж. Б. Івченка; «Захар Беркут» (1971) реж. Л. Осики – як екранізація однойменної повісті І. Франка, «Білий птах з чорною ознакою» (1971) реж. Ю. Ілленка – кіно, де потрібно було відтворити побут Гуцульщини та їх життя на Буковині в трьох окупаційних режимах, «Пропала грамота» (1972) реж. Б. Івченка [див. додаток Г] та «Вавилон ХХ» (1979) реж. І. Миколайчука [28].

Майже в кожній із названих картин є присутність як актора або і режисера Івана Миколайчука (1941-1987 рр). У кожній картині він відтворював те, чого у російських режисерів не виходило навіть і близько. Чомусь же українські фільми вважаються національною спадщиною у світі, а не ті, що знімала Москва. Можливо вся справа в умілому обході цензури та умінню відтворити саме той колорит, побут і культуру краю, який відображався у його картинах [45, с. 129].

З кінця 1970-х і до розпаду СРСР в 1991 р. фундаментальних картин в Україні майже не знімалось. Правда це не означало, що кіно тут не розвивалось. Замість художніх картин на українську тематику, в цей період знімались фільми для загальносоюзного масштабу. Наші кіностудії отримують переважно російськомовні замовлення на тему радянсько-німецької війни 1941-1945 рр., Громадянської війни в росії, зростає попит на детективну та фантастичну тематики [37].

Отже, в період УРСР, вітчизняне кіно мало свої злети та падіння. В нього було як своє відродження (1920-1930-ті), так і період поетичного кіно (1960-70-ті рр.). Імена Довженка, Кавалерідзе, Ілленка, Івченка, Миколайчука, Степанкова та інших і досі є знаковими для світового кінематографу.

РОЗДІЛ 3. Сучасні тенденції розвитку українського кіно

Відновлення Україною незалежності гармонійно співпало з новим етапом в кіноіндустрії і розвитку вітчизняного кінематографу. В період з 1991 по 2023 рр. воно пройшло дуже важкі часи, але все ж як фенікс – кожного разу відроджується з руїн. Злети і падіння сучасного кінематографу можна перелічувати до безкінечності. Враховуючи те, що даний розділ є завершальним перед безпосереднім аналізом методики роботи з кінофільмами на уроках історії, ми будемо ставити акценти як на провідних тенденціях цього проміжку часу, так і на провідних картинах цього періоду.

Слід зазначити, що коли ми говоримо про період кін. 1980-х – поч. 1990-х рр. наше кіно опинилось в надзвичайно скрутному часі. Після ліквідації Держкомітету УРСР з питань кінематографії в 1988 р., державна підтримка кіно залишилась без головного керуючого органу. Ситуація була не з легких – цей комітет потребував негайної заміни іншим органом. В 1991 р. робиться спроба вирішити проблему шляхом утворення Держфонду української кінематографії (Держкіно, який створив і очолив режисер Юрій Ілленко. Даний центральний орган виконавчої влади, який координував глава мінкульту, мав за собою повноваження кураторства у всіх сферах української кіноіндустрії. Орган проіснував лише до 1993 р. Відновив свою діяльність фонд лише в 2005 р. Це сталось завдяки відповідній постанові КМУ від 22.11. 2005 р. №1111 «Про утворення Державної служби кінематографії». Першою очільницею цього органу була Г. Чміль [43].

В 2011 р. довкола органу відбувається чергова трансформація – в результаті адмінреформи Держслужба кінематографії була ліквідована, а їй на заміну з'явилась Державне агентство України з питань кіно. Таку назву орган зберіг і зараз. Першою керівницею оновленого органу була К. Копилова (2011-2014), при П. Порошенку цей орган очолював Пилип Ілленко, а нинішньою очільницею є Марина Кудерчук. Діяльність органу регулюється низкою внутрішніх наказів і законодавством, в тому числі недавнім Законом України «Про медіа» (2023) [7].

Правда в окремих випадках, робота Держкіно не є до кінця однозначною та навіть прозорою. Так у серпні 2022 р. за згоди Мінкульту, Держкіно прийняло рішення про реорганізацію Довженко-центру – державного архіву із зберігання національно-культурної спадщини у сфері кіно, має власне видавництво та музей, сувенірну крамницю, місця для проведення культурних заходів та є членом Міжнародної федерації кіноархівів (FIAF). Реструктуризацію було передбачено таким чином, що майно центру було б розподілене між кількома урядовими інституціями, а на його базі мали бути створені дві нові установи. Також, уся колекція кінострічок Довженко-центру мала бути передана в Науковий центр кінематографу. Дана подія викликала як резонанс серед громадськості, так і міжнародної культурної спільноти, в тому числі і в сфері кіно. Профільний комітет ВРУ вважає реорганізацію недоцільною, мінкульт її відклав, а судова тяганина довкола установи триває і в травні 2023 р. [23].

Повертаючись до сучасної історії українського кіно зазначимо, що в 1990-х рр. виробництво і прокат стрічок в нашій країні пішов на великий різкий спад. Через соціально-економічне становище та інфляцію всередині країни, у людей не було навіть коштів на квиток в кінотеатр. Якщо в 1990 р. внутрішні кінопокази збирали 550 млн переглядів за рік, то в 1999 р. – це було дещо більше як 5 млн глядачів на рік. Звичайно, що не йде мова про перегляди на Ютубі, а конкретно про живу людську аудиторію в кінозалах. Криза в українському кіно та інфопросторі дозволила рф збільшити свою присутність як на телебаченні, так і в кінопоказах в нашій країні. Зокрема, саме розвиток та активне поширення впливу російського телебачення і зумовило різке скорочення чисельності кінотеатрів в регіонах. Більшість райцентрів України залишились без кінозалів і навіть зараз, якісний кінозал – це прерогатива для обласних центрів та столиці [43].

Разом із скороченням чисельності кінозалів, зменшилась і інтенсивність виробництва кінопродукції. Зокрема, в 1990-2000 рр. число художніх фільмів, які були зняті в Україні скоротилось з 45 до 5 картин на рік. Більша частина фільмів, які були зняті в Україні були російськомовними та створені на замовлення з Москви. Державна підтримка для кіно в 1990-х рр. як такої уже не було [51, с. 99].

З цих причин, представники кіно були змушені все частіше звертатись до замовників з бізнесу. За таких обставин і почались приватні кінокомпанії, які і до 2022 р. активно працювали на російські та білоруські замовлення зокрема. Враховуючи вподобання глядацької аудиторії, в Україні стрімко збільшився попит на кримінальну тематику (детективні фільми і серіали), пригодницьку, мелодрами та еротику. На той період відомими режисерами в Україні були такі митці як Дмитро Томашпольський («Дві Юлі», «Будемо жити», «Жорстока фантазія»), Олександр Муратов («Геть Сором», «Вальдшнепи», «Танго Смерті»), Григорій Кохан («Страчені світанки», «Убити шакала», «Бухта смерті») та Юрій Ілленко («Лебедине озеро. Зона», «Молитва за гетьмана Мазепу» і т.д.) [38].

Паралельно кіновиробництва, з 1990-х рр. в Україні починається розвиток телесеріалів, які не були б можливими без інвестицій з боку телебачення. Першим україномовним багатосерійним фільмом був серіал «...Час збирати каміння» (1990-1996). Він мав тільки один сезон та десять серій. В основі сюжету – повсякдення в одному із гуцульських сіл кінця ХІХ ст. Дуже важливим у серіалі була не тільки його життєвість, а й реконструкція з позицій історизму, правдивості та артистизму. Найбільш відомим серіалом тієї епохи заслужено вважають багатосерійну стрічку з 50 серій на три сезони під назвою «Роксолана». В даному випадку режисер Борис Небієридзе зробив доволі сміливу спробу екранізувати однойменний роман письменника Осипа Назарука. Звичайно, що для багатьох ця екранізація є дуже контрастною з турецькою версією подій у серіалі «Величне Століття: Роксолана» (2011-2014). Тим не менш, враховуючи кількість серій та спробу утворити в Україні історичну драму власного виробництва, проєкт був доволі успішним як для свого часу. Роль дружини султана Сулеймана Пишного в українському серіалі виконала знаменита актриса Ольга Сумська [32].

З поч. 2000-х рр. набирає популярності саме історична тематика. Провідним актором для такої тематики був колишній радянський актор Богдан Ступка, який здобув нечуваної слави у ролі гетьмана Б.-З. Хмельницького у стрічці пол. реж. Є. Гофмана «Вогнем і мечем» (1999). Також, головні ролі п. Богдан виконував і у стрічках «Молитва за гетьмана Мазепу» (2001) та «Чорній Раді» (2000) [46].

Окрім козацької тематики, в Україні ріс попит на фільми на національно-героїчну тематику. Зокрема, реж. Олесь Янчук намагався виконувати такі запити – ним було знято «Нескорений» (2000), яка розповіла про складну і водночас героїчну боротьбу Романа Шухевича з німецькими і радянськими окупантами та «Залізна сотня» (2004), який є важливим відображенням боротьби УПА на Закарпатті. Актуалізуючи на той час спекулятивні політиками і потрібними для національно-патріотичного духу питання, режисер намагався відобразити правду про українських повстанців – коли, де і головне за що вони боролись із кожним з окупаційних режимів 1940-1950-х рр. в Україні. Відкрились не лише питання вибору населення в Галичині, Закарпатті, Буковині та на Волині, а й проблема одурманення населення Наддніпрянщини комуністичною пропагандою. Стрічки були сприйняті схвально Західною Україною і діаспорою, але в загальній масі, через відсутність потрібної реклами та роз'яснення важливості цих стрічок для того часу, вони були майже не помітними для загального кола глядачів і тому не окупились [8].

Як і вся країна, так і вітчизняне кіно по-особливому переживало події довкола Помаранчевої революції 2004 р. З цих же причин, проблема української революції в той час було актуалізована у фільмах як документального, так і художнього жанру. До прикладу, О. Кірієнко був режисером в картині «Помаранчеве небо» (2006). В цьому фільмі була розказана історія кохання сина голови ОДА Марка та студентки Іванки. В кіно зіграли як українські, так і російські актори, а в камео – сам президент України в 2005-2010 рр. В. Ющенко. Для таких гуртів як «П'ятниця», «Люк», «Океан Ельзи» та «Тартак» з'явилась можливість поширювати та популяризувати свої музичні доробки у формі саундтреків до цієї стрічки. Але як і в більшості випадків, український сюжет вийшов у мінус касовим зборам – затрати на зйомки склали 500 тис. доларів, а дохід від продажу квитків лише 150 тис. \$ [33].

Також, у режисера І. Кравчишина також була спроба висвітлити дану проблематику у бойовику «Прорвемось» (2006). Не менш відомою на цю тему була і мелодрама А. Бадоева «Orange Love» (2006), яку презентували в ЄС [46].

В ряді відомих фільмів 2000-х рр. на історичну тематику можна відзначити такі картини як «Мамай» (2003, реж. О. Санін), «Богдан-Зіновій Хмельницький» (2008, реж. М. Мащенко) та картина від О. Янчука «Владика Андрей» (2008). Якщо перша із названих картин не була розрахована на широку глядацьку аудиторію та мала певне визнання лише на одному із кінофестивалів в рф, то два наступних фільми все ж мають своє значення і зараз. У випадку з фільмом «Богдан-Зіновій Хмельницький», ми говоримо про спробу відійти від радянських шаблонів образу українського керманича та створити більш правдиву картину про події 1649-1654 рр., які були показані в ній. Тут не лише розкрита проблема особистого життя гетьмана, а й показано його образ як лідера, державного мужа та дипломата. Великою перевагою фільму була велика чисельність залучених для масовки людей в епізодах, динамічні дуелі та батальні сцени з реконструкцій історичних битви події Національно-визвольних змагань під проводом Б. Хмельницького в 1648-1657 рр. [36].

Звичайно, що у стрічці «Владика Андрей» (2008) ставилась основна ставка на духовенство та вірян УГКЦ та закордонну діаспору як тих глядачів, на яких і було спрямоване виробництво цієї кінокартини. Картина являє собою біографію А. Шептицького в його різні періоди життя – від юності і до самої смерті в глибокій старості. Тут показані як австро-угорський період, так і епоха польської, німецької та радянської окупації Галичини. На даний період, цей фільм вважається кращим із тих, які були зняті про владика як художній, так і в документальній реконструкції подій із його земного життя [9].

Після уже згаданої реформи Держкіно в 2011 р., відбувся поступовий ривок українського кіновиробництва до кращого. Розвиток нових технологій дав можливість новій генерації знімати невеликі за бюджетом, але якісні картини. Також, в Україні з'являються нові фестивалі, зокрема в Одесі в 2010 р. пройшов перший міжнародний кінофестиваль. З 2014 р. почав свою роботу фестиваль кіно та урбаністики «86» у м. Славутичі. Нового формату і масштабу отримали кінофестиваль «Молодість», фестиваль короткометражок «Wiz-Art», фестиваль документального кіно «Docudays UA» та ін. [37].

Для кінопрокату вітчизняних стрічок також настали цікаві часи, адже з 2010-го р. розпочався реальний рух до додатного сальдо в плані кошторису фільму та касових зборів. Найяскравішими стрічками того часу можна вважати стрічки:

— «ТойХтоПройшовКрізьВогонь» (2012, реж. М. Ілленко) — фільм, які розповів про долю І. Додоки, льотчика з реальним історичним прототипом в історії – І. Даценком, який після Другої світової війни вижив та став вождем індіанського племені;

— «Синевир» (2013, реж. брати Альошечкіни) — трилер про події ще в радянський час біля однойменного озера в Карпатах;

— «Вій» (2014, реж. О. Степченко) — гарна спроба кинути виклик в плані чергової екранізації однойменної повісті українського класика М. Гоголя [43].

2010-ті рр. стали дебютними для кримського режисера Олега Сенцова. В 2012 р. він презентував стрічку «Гамер», котрий було показано на міжнародних кінофестивалях в Роттердамі, Києві і Одесі. Сюжет фільму було побудована на життєвій історії підлітка з провінційного містечка, який став учасником міжнародних змагань по відеоіграх. При поверненні додому з перемогою, у юнака не має відчуття щастя. Замість почуття щастя, він залишився самотнім через життя у віртуальному вимірі, котрий фізично замінив йому живе спілкування з друзями та рідними [26, с. 205-207].

Найбільш успішним фільмом постмайданного часу була історична драма Олега Саніна «Поводир» (2014). В основу сюжету фільму лягла подорож радянською Україною американського хлопчика і сліпого кобзаря у розпал події довкола Голодомору 1932-33 рр. Підґрунтям для створення картини була історія про з'їзд українських кобзарів в 1930-х рр., яких там же і розстріляли в тодішній українській столиці – м. Харкові,. На міжнародному кінофестивалі у Варшаві в 2014 р. «Поводир» отримав гран-прі та приз глядацьких симпатій. Була також спроба номінувати стрічку на «Оскар» у 2015 р. в номінації фільм іноземною мовою, але у шорт-лист кіноакадемії США картина так і не потрапила [35]. Після скандалу в 2023 р. з фільмом «Навальний», ця нагорода не є для нас престижною.

Революція Гідності 2013-2014 рр. та початок агресії РФ в Україні 20 лютого 2014 р. знову змінює кіношний простір в Україні. Формуються не лише нові спілки для митців, які чітко висловили свою громадянську позицію, а й виділяються ще дві категорії – зрадники і люди, які ще 24 лютого 2022 р. працювали на два фронти. Тим не менш, роль документальних короткометражок на Ютубі стає важливим елементом для протидії пропаганди Кремля. Так до прикладу неформальне об'єднання «Вавилон 13» зняло цілий цикл документальних короткометражок під назвою «Зима, що нас змінила», де були відображені кадри з Євромайдану під час Революції Гідності, де і відбулось зародження сучасного нам громадянського суспільства в Україні [43]. На даний час, ця група осіб працює над фільмами про повномасштабну війну в Україні, а до 24.02.2022 р. – їх робота була над проблемою гібридної війни на Донбасі про ЗСУ, добробатів і роботу волонтерських структур.

Для протидії поширенню російської пропаганди і її політико-суспільних маніпуляцій не було достатньо працювати в жанрі документалістики. В державній машині виникло розуміння про те, що важливим інструментом в цьому сегменті є художні фільми про реалії війни з РФ. Однією із перших багатосерійних картин на цю тему був серіал «Гвардія» (2014, реж. О. Шапарев). Героями цієї стрічки стали колишні майданівці, які долучились до відродженої Національної Гвардії України для боротьби з сепаратистами та російськими військами на Донбасі в 2014 р. Одну із головних ролей зіграв київський актор Олексій Горбунов, котрого глядач знав здебільшого через ролі в російському кіно. Після початку подій в Криму і на Донбасі в 2014 р., п. Олексій зайняв чітку громадянську позицію і залишається одним із найвідоміших українських акторів сучасності [47].

Серед фільмів про проблему російсько-української війни в 2010-х рр. найбільші касові збори зібрали такі стрічки як «Кіборги» (2017, реж. А Сейтаблаєв), «Позивний Бандерас» (2018, реж. З. Буадзе), «Донбас» (2018, реж. С. Лозниця), «Посттравматична рапсодія» (2018, реж. П. Когут), «Наші Котики» (2020, реж. В. Тихий), «U311 Черкаси» (2019, реж. Т. Яценко) та ін. Вони були як екранізаціями художніх творів, так і засновані на реальних подіях картини [10].

Попри складнощі у фінансуванні і через відсутність необхідної державної підтримки в потрібних обсягах на початку 2000-х рр. вітчизняні фільми змогли здобувати престижні нагороди на міжнародних фестивалях кіно в Європі та США. Зокрема, у 2001 р. фільм режисера Т. Томенка «Тир» (2000) отримав перемогу в номінації Панорама Берлінського міжнародного кінофестивалі. У 2003 р. на Берлінському МК «Срібного медведя» отримав мультфільм реж. С. Ковалю «Йшов трамвай № 9» (2002). Особливістю цього мультфільму було те, що його зроблено в стилі пластилінової анімації. В основні сюжету – типовий ранок у трамваї, котрий переповнили пасажирів і в дотепному розумінні зображено буденну ситуацію – діти обговорюють фільми, пенсіонери влаштовують дискусії, а молоде подружжя свариться на побутову тему. Також ця стрічка отримала «Гран-прі» Штутгартського міжнародного фестивалю анімаційних фільмів [20].

Не менш важливою перемогою нашого кінематографа була золота пальмова гілка для стрічки «Подорожні» реж. І. Стрембіцького на Канському кінофестивалі в 2005 р. У сюжеті цієї картини відобразились події довкола київського будинку ветеранів, де живуть в свої останні періоди життя самотні актори театру та кіно, а також мешканці психоневрологічного диспансеру. Тут показана трагедія в житті тих, кому і досі потрібна психологічна допомога. Вдруге українці здобули золоту пальму в Каннах в 2011 р. за короткометражку М. Вроди «Крос». Під час уроку з фізичної культури, діти роблять вправи та долають свій крос як Україна, яка на відміну від дітей не знає куди йти у своєму соціально-економічному розвитку. У спільному україно-французькому проєкті брали участь виключно актори без освіти, а половину коштів режисерка взяла з власної кишені [37].

Ще однією із українських перемог кіно закордоном був «Срібний Леопард» на МК в м. Локарно (Швейцарія, 2012). Тодішня короткометражка Я. Слабошпицького «Ядерні відходи» була знята в контексті зйомок кіноальманаху «Україно, goodbye». У стрічці були показані водійські будні для водія вантажівки, котрий перевозить радіаційні відходи на території Чорнобильської зони та прачки з того ж підприємства. Режисером було поставлене питання про те, що лежить в основі життя цих людей в одних і тих же подіях та території [26, с. 207].

Не менш тріумфом у реж. Слабошпицького було одразу три нагороди на МК у Каннах в 2014 р. за повнометражний фільм «Плем'я». Низку нагород картина здобула на кінофестивалях Гамбургу, Мілана, Тбілісі, Лондона та Варшави. Основний сюжет стрічки представлений історією про хлопця Сергія, котрий потрапив до інтернату для людей із вадами слуху. В цьому закладі головний герой познайомився з членами кримінальної банди «Плем'я», куди входять як учні, так і деякі вчителі закладу. Дівчина Аня в цій банді виконує роль повії і є коханкою Короля, котрий очолює угруповання. Головний герой щиро закохується в коханку ватажка, яку незабаром мають продати в Італії в сексуальне рабство. Кримінальне життя як дорослих, так і дітей тісно переплетена з проституцією і грабунками паралельно до кохання між головними героями. Фільм було знято без слів – спілкування між дійовими особами відбувалось в картині мовою жестів. У стрічці немає жодних субтитрів і закадрової озвучки від імені автора-оповідача. Фільм вийшов в прокат у кількох десятках країн світу і загальна сума нагород на міжнародних кінофестивалях становить понад 40 позицій [20].

Безумовно, що обійти серіал та фільм у франшизі «Слуга Народу» (2015-2019) було б не логічним. Саме ці кінострічки були вдалим піар-ходом перед президентською кампанією екс-лідера студії Квартал-95, а зараз президента України В. Зеленського. Виробництво картини, яке було розпочате в 2014 р. після подій на майдані і в зоні АТО були закликком до реформ всередині країни та на міжнародній арені. Звичайно, що багато питань у серіалі навіть передбачили події майбутнього, а окремі цитати головного героя В. Голобородька, якого зіграв нинішній президент нашої держави – стали реальними подіями. Звичайно, що виглядатиме дурістю говорити про масонську чи олігархічну змову. Не без того, що виборча кампанія Володимира Олександровича була підтримана олігархами в 2019 р. Однак, замість чергового перерозподілу сфер впливу, вони почали втрачати реальний вплив на політичний устрій в державі, як це і було показано в стрічці. Закон про деолігархізацію, конфіскація та націоналізація майна, яке належало цій соціальній категорії, перемога держави в суді на право власності на Приватбанк – і це лише початок цих паралелей, що тривають [50, с. 213-214].

З 2018 р. різко зріс попит на комедійні фільми вітчизняного виробництва. По особливому в цьому значенні хочеться відзначити стрічки з музикантом Dzidzio (М. Хома) «Dzidzio Контрабас» (2017), «Dzidzio Перший раз» (2018) та «Відморожений» (2019). Тут не лише відображені пригоди хлопця із українського прикордоння з Польщею в Галичині 2000-х рр., а й проблеми, які є типовими для молоді нашого часу. Спроба налагодити бізнес, стосунки з протилежними статями та контрабанда і низка ситуацій з гумором – далеко не повний перелік того, що відображають фільми за участю М. Хоми [19].

Майже в той же час, коли на сцену кіно з власними фільмами вийшов згаданий музичний виконавець, в Україні була утворена премія-аналог американському Оскару – «Золота дзига», яку заснувала в той же рік засновала Українська кіноакадемія. Перша церемонія нагороджень українським Оскаром відбулась 20 квітня 2017 р. в Києві в готелі Fairmont Grand Hotel Kyiv. Найкращим фільмом в 2017 р. за версією вітчизняної кіноакадемії стала стрічка «Гніздо горлиці». Станом на 12 червня 2021 р., коли востаннє відбувалось присудження цієї премії, у неї вже була 21 номінація і кращою стрічкою була визнана картина реж В. Васяновича «Атлантида». Як і випадку з фільмом «Донбас», ця картина не мала широкого успіху і в загальній масі населення не була сприйнята належним чином. Водночас, її успіх було визнано на Венеціанському МК «Горизонти». Станом на 2022 р. «Золота дзига» не вручалась, але в 2023 р. її вручення все ж заплановане. До липня 2023 р. за участь та перемогу в тих чи інших номінаціях будуть змагатись 113 стрічок вітчизняного виробництва [14].

Постмайданний період характеризується для кіно не лише стрічками на історичну чи соціально-політичну тему, а й про буденність підростаючого покоління. Певним експериментом в плані серіалів про шкільну будні «Школа» (2018-2019). Студія 1+1 відома не лише у підготовці телесюжетів, а й спробувала себе проявити тоді, коли це було надзвичайно актуальним. Хронологічно події в серіалі тривають з 2017 по 2019 рр. Хоч і зйомки проходили в Києві, в плані простору ставився акцент на тому, що це не столичне місто. Серіал мав шалений успіх і окупив себе за рахунок продажу сувенірної продукції на цю тему [44].

І на завершення даного розділу роботи, хотілося б зосередитись на найбільш актуальних темах в кіно 2021-2023 рр. Зокрема, франшиза реж. В. Дикого «Скажене весілля» в трьох епізодах (2018-2021) вважається найбільш касовим успіхом в історії нашого кіно. Ідея та сюжет були запозичені з французької стрічки «За що нам це?» (2014), але були адаптовані до наших реалій. В певній мірі, такі ж речі мали місце і при продажу ідеї та сценарію «Слуга Народу» в Польщу, де в 2022 р. польський варіант подій був один із найпопулярніших серіалів країни. У випадку з картинами Влада Тихого вийшла дуже цікава історія – перша стрічка при бюджеті в 10 млн грн окупила в 54 млн і таким чином перевищила наданий кошторис в 5 раз. Остання із знятих картин франшизи уже не мала такого успіху – при витратах в 16 млн, касові збори склали лише 28 млн грн, а в другій стрічці – витрати 15 млн, а касові збори 41 млн грн [40]. В 2022 р. було відомо, що знімалась четверта серія картини, але станом на травень 2023 р. вона ще не була в кінотеатрах країни.

Незадовго до початку повномасштабної війни в Україні, в січні 2022 р. було складено доволі цікавий рейтинг щодо найкасовіших фільмів в наших кінозалах. Окрім уже названого «Скаженого весілля 3», в рейтинг 10 найкасовіших фільмів за 2021 р. увійшли наступні стрічки:

— «Гулливер повертається» — це анімаційний фільм реж. Іллі Максимова про нові пригоди однойменного героя твору Д. Свіфта. При кошторисі в 10 млн дол., загальний касовий збір стрічки становив лише понад 500 тис. дол або 14 млн грн по курсу січня 2022 р.

— «Бурштинові копії» — це кримінальна комедія про протистояння поліції та бурштинової мафії на Поліссі. За основу сюжету взята історія окремо взятого патрульного, який на відміну від системи ще зберіг у собі почуття боротьби за соціальну справедливість та дотримання законності у соціумі. При бюджеті в 15 млн грн., прибуток з касових зборів склав половину – дещо більше 7 млн грн;

— «Нереальний копець» — ще одна картина про патрульну поліцію в Україні комедійного жанру. Кошти з Держкіно на стрічку про патрульних з Одеси

не залучались з Держкіно і були інвестицією суто самого режисера. Касовий збір склав дещо більше як 4 млн грн.;

— На п'ятій позиції рейтингу 2021 р. опинилась стрічка «Пульс», яку було присвячено історії параолімпійської чемпіонки Оксани Ботурчук. Особливістю цього фільму було те, що він був доступний і в форматі для людей з вадами зору та слуху. Касові збори для цієї картини вийшли в 3 млн грн при бюджеті в 31 млн грн;

— Шосту позицію зайняла стрічка «Пік Страху» — дебютна робота реж. С. Капралова, яка зібрала майже 2.5 млн грн касових зборів. В основі сюжету історія пари сноубордистів із США, котрі кинули виклик страху в Грузії на вершинах Кавказьких гір. Одна із можливих причин того, що фільм не мав популярності — його нерозкручений вдало піар і відсутність прив'язки сюжетної лінії до України;

— Втілити традиції вестерну від Квентіна Тарантіно намагався режисер стрічки «Безславні кріпаки» Р. Перфільєв. Тут була спроба осучаснити образ Тараса Шевченка в кіно з залученням до цього історії про боротьбу кріпаків, митця та японського самурая з ненависною всім панщиною. Бюджет картини в 24.5 млн грн не окупився, оскільки касові збори склали лише 1.9 млн грн. Тим не менш, фільм мав успіх на Netflix і поступово починає виходити в плюс творцям;

— Олександр Итигілов намагався виробити нову концепцію сімейного фентезі в стрічці «Казка старого мельника». Незважаючи на те, що картина знімалась в 2014-2015 рр., на екрани вона вийшла в 2021 р. з провалом, адже зібрала лише 1.8 млн грн.;

— «Все буде ок» можна вважати картиною, яка не оправдала своїх коштів. Попри задум створити альтернативу сімейним фільмам із США та пострадянського простору, сімейна комедія на новорічну тематику з Ірмою Вітовською в головній ролі зібрала менше мільйона гривень [40].

Звичайно, що аналіз фільмів 2022-2023 рр. буде доречніше провести уже після війни. Це впливає з того, що вони ще не всі пройшли кінопрокат в Україні і закордоном, а також не пройшли всі номінації на «Золотій Дзизі» в 2023 р.

Тим не менш, мультфільм українського виробництва «Мавка. Лісова пісня», який вийшов 2 березня 2023 р. на наші екрани як екранізація однойменної п'єси Лесі Українки. За 11 тижнів кінопрокату найдорожчого мультфільму в історії України (187 млн грн), лише в самій Україні станом на 17 травня 2023 р. становив 145 790 419 грн при проданому в кінозалах 1 млн 159 тис. 931-му квитку. Закордоном стрічка встигла стати лідером кінопрокату у Франції, Іспанії, Румунії та починає отримувати нових глядачів у інших країнах Європи. Станом на 18 травня 2023 р. доходи від створення мультфільму склали уже понад 10 млн дол. (400 млн грн.) і є найбільшим успіхом як української анімації, так і кіно загалом. Це впливає як з популярності української тематики закордоном, так і добре режисованої роботи, якісної графіки та вдалої подачі ідеї [4].

Таким чином, ми констатуємо, що в українського кінематографу доби незалежності довгий час були одні падіння. З 2010-х рр. починаються поступові злети, а з 2014 р. українське кіно є рівнозначною з іншими видами інформаційної зброї засобом для боротьби з ворожою пропагандою Кремля. До 2018 р. окрім державної кіностудії ім. Довженка, кіно розвивалось як за кошти самих режисерів, так і через інвестиції від бізнесу та від ЄС і США. Доволі довго вітчизняні стрічки не могли вийти в плюс в плані того, аби затрачені на зйомки кошти оправдались при здобутих доходах від касових зборів. Окрім студії Квартал-95, мало в кого до 2019 р. вдавалось виходити зі своїми стрічками на експорт. Паралельно до цієї проблеми існувало велике засилля російських та радянських стрічок на українських екранах.

Повномасштабна війна в Україні змусила нарешті наш народ повністю відмовитись від ворожих фільмів, більше споживати західний контент, а вітчизняний кінематограф – залучати більше коштів та ідей до створення вітчизняного кіно тут і зараз.

РОЗДІЛ 4.

Методика висвітлення розвитку сучасного кіно на уроках історії

Положення двох попередніх розділів, де ми розглядали еволюцію та сучасний стан розвитку українського кінематографу. Як ми бачимо з проаналізованого вище матеріалу, кіно в Україні з'явилося майже одночасно з аналогічними винаходами в Західній Європі та США. Звичайно, що на першому етапі розвитку українське кіно радше можна назвати іншомовними стрічками (російською, польською, німецькою і т.д.) в Україні (1890-ті – 1910-ті рр.). Попри цей нюанс, стрічки на українські сюжети користувались популярністю, а українські актори і режисери почали просуватись як професійні митці.

В УРСР кіно мало як мінімум кілька етапів. На першому – бурхливий розвиток українського німого кіно, де провідну нішу зайняли фільми О. Довженка. У післявоєнний час українці в СРСР та в США здобувають провідні нагороди за свою роботу та стають навіть лауреатами Оскару. Майже 20 років (1960 - сер. 1980-х рр.) в Україні активно знімають поетичне кіно – кращі стрічки в нашій історії до незалежності як історичного, так і художнього характеру. З початку незалежності – кіно ледь не опинилося на грані зникнення. Вчасне реагування бізнесу та держави витягло кіно з лабет стагнації і в 2020-х рр. виводить наші стрічки на успішний експорт закордон.

Відповідно до наявної системи освіти одинадцятий клас середньої школи – це своєрідний завершальний етап загальноосвітньої системи, а тому є надзвичайно відповідальним для учнів та учителів – предметників. На цьому етапі важливо не лише підсумувати весь пройдений матеріал, а й підготувати дитину до процесу майбутнього самостійного здобуття знань у системі ЗВО. У цьому контексті, відеоматеріали і кіно зокрема на уроках історії стають тим засобом, який не лише заохочує за зацікавлює учнів, вони також виконують виховну функцію. Виходячи з цього, варто проаналізувати сучасні підходи та методичні прийоми щодо використання відеоматеріалів на уроках історії України в 10-11-х класах.

Слід відзначити, що документальні та художні фільми доповнюють яскравими образами загальну картину про історичні події в уяві учнів. Під час засвоєння матеріалу, що супроводжується візуальними картинками та їх емоційне підкріплення посилюють пізнавальний інтерес, мотивацію до навчання і розвивають творчі здібності учнів. До перегляду відеоматеріалів варто націлити учнів на конкретні задачі, у вирішенні яких може допомогти використаний вами наочний матеріал.

До прикладу, цікавим і творчим є метод «озвучки». Його суть полягає в додаванні учнями власного медіатексту під час перегляду хронік, у яких відсутній аудіосупровід: діалоги героїв чи голос диктора автентичного матеріалу, або це – «німе» кіно. Ми можемо запропонувати нашим учням озвучити автентичну відеохроніку про діяльність УНР для телепередачі на ідеологічно протилежних – радянському та американському телебаченні 1970-80-х рр. При цьому дітей можна об'єднати у групи та дати їм можливість реалізувати себе у якості звукорежисерів. Отже, одна група учнів озвучуватиме хроніку для радянського, а друга група – для західного кіно чи телебачення [64].

Важливо на уроках різних типів застосовувати наступні види відеоматеріалів: відео-ілюстрація, відео-підтвердження, відео-пояснення, відео-тест тощо. До кожного конкретного уроку вчитель підбирає саме ті матеріали, які найбільше відповідатимуть меті та плану, структурі обраного типу уроку. Відбираючи навчальні матеріали доцільно розподілити на невеликі фрагменти (кадри), які слід розташувати в логічній та хронологічній послідовності. При подачі відеоматеріалів на уроках історії зокрема, та суспільствознавчих дисциплін загалом, не можна допускати переобтяжень в подачі відеоматеріалів жодним чином, оскільки в такому разі навчальний зміст губиться [62, с. 126-128].

Під час перегляду художніх фільмів доречно застосувати прийом «Стоп-кадр», зосереджуючи увагу на історичних фрагментах стрічки. Знаючи хід історичних подій, що показані у фільмі, учням, сподіваємося, буде досить цікаво спрогнозувати його сюжетну лінію [63, с. 14].

Одночасно, це дасть їм можливість перевірити ці фільми на достовірність відповідність до того, що відбувалось насправді. Завершити роботу можна перевіркою конкретного епізоду в підручнику або іншому достовірному джерелі в порівнянні з художнім текстом. Можна подискутувати щодо того чи сценаристи та автори фільму відтворювали події минулого, чи вносили в них власні художні задуми та домисли. На завершення, варто запропонувати учням виконати творче завдання – самим написати короткий сценарій для серії історичного художнього серіалу чи документального фільму.

Отже, не лише вчитель залучений до створення контенту для уроку, учні виконуючи вдома творчі завдання долучаються до цього, так би мовити, сценарію. Також, по завершенні вивчення нового матеріалу, на основі загальної теми уроку або окремого проблемного питання, старшокласники самостійно можуть створити нарізку чи інформаційне відео, наприклад, в TikTok. Найвдаліші спроби та оригінальність підходу до висвітлення теми може бути оцінена окремо, учня варто надалі залучати до підготовки наступних занять, на яких потрібен буде якісний відеоматеріал. В такий спосіб, вчитель може реалізувати у дітей реалізуємо навички використання інформаційної компетенції.

На сьогодні, в умовах війни найактуальнішою стала саме інформаційна компетентність та знання української мови. Враховуючи величезний потік інформації, який будь-яка вікова чи соціальна група населення отримує з соцмереж, телебачення, радіо, газет та навіть просто посеред вулиці, учнів потрібно тут і зараз навчати та формувати як аналітиків. Звичайно не можна гарантувати, що надалі завдяки виробленим умінням аналізувати інформацію, всі учні стануть за професією журналістами, економістами, істориками чи аналітиками. Але ми можемо з упевненістю говорити про те, що їхня інформаційна грамотність стане у пригоді впродовж усього життя у різних сферах діяльності, в тому числі щодо розуміння причинно-наслідкового зв'язку між минулим та сьогоденням, прогнозування майбутнього розвитку подій на основі історичного аналізу.

До прикладу, події, що могли б відбутися в кавказьких квазі-республіках ймовірно відтягнули б частину російських військ з українського фронту. Сьогодні ми багато бачимо порівнянь з подіями 1990-х в Н. Карабасі та в Південній Осетії. Однак, мало хто знає, що ще у 1993 р. український журналіст грузинського походження Г. Гонгадзе створив документальний фільм «Тіні війни», а в 2019 р. було презентовано стрічку «Миротворці. У горах Сванетії». При перегляді фрагментів з цих документальних картин є можливість осягнути теперішні мотиви грузинських добровольців в АТО/ООС і в повномасштабній російсько-українській війні після 24 лютого 2022 р.

Отже за допомогою методу асоціацій та наведення історичних паралелей, учні мають можливість зрозуміти причини та мотиви грузинських добровольців, які хвилями прибувають боронити Україну. Ми даємо дітям можливість самим відрізнити справжніх грузинів від маріонеткової влади, яка фактично залежить від Росії, актуалізуючи у такий спосіб аксіологічну та логічну компетенції.

При використанні відеоматеріалів, які вчитель демонструє на уроках, виникає питання: чи не порушується таким чином законодавство про авторське право? Ця проблема досить актуальна в Україні на даний час. Вона відома як – незаконна публічна демонстрація в немереживних кінотеатрах, кафе та ресторанах, невеличких кінозалах, що переважно стосується демонстрації художніх фільмів чи їх частин. Наведене розповсюдження аудіовізуальних творів є дійсно незаконним та таке, що яке порушує майнові права авторів/власників художньої стрічки. Хоча, стосовно хронік є винятки – якщо це твори суспільного надбання [64].

Для з'ясування даного питання звернемося до вітчизняного законодавства. А саме: п. 3 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» зазначено наступне: «виключне право автора (чи іншої особи, яка має авторське право) на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами дає йому право дозволяти або забороняти:... 3) публічну демонстрацію і публічний показ». Відповідно до ст. 1 цього закону «публічна демонстрація аудіовізуального твору – публічне одноразове чи багаторазове представлення публіці за згодою суб'єктів

авторського права у приміщенні, в якому можуть бути присутніми особи, які не належать до звичайного кола однієї сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї аудіовізуального твору» [6]. Отже, виходячи з наведеного, діяльність юридичної та/або фізичної особи, яка без згоди правовласника демонструє фільми, або не має посвідчення на право розповсюдження та демонстрування фільмів, виданого державою, вважається протиправною, не законною.

Однак, у тому ж законі є важливе виключення, а саме, у ст. 21 Закону України «Про захист авторських та суміжних прав», дозволяється «використання літературних і художніх творів в обсязі, виправданому поставленою метою, як ілюстрацій у виданнях, передачах мовлення, звукозаписах чи відеозаписах навчального характеру» [6]. При цьому, вчителю для демонстрації на уроці обраної ним стрічки необхідно вказувати усі реквізити, навідні дані про фільм: назву, режисера, рік випуску, країну, можливо фірму – підприємство виробника, головних акторів та іншу інформацію.

Використовуючи як художні, так і документальні стрічки, вчителю варто наголошувати учням на тому, що всі ці фільми є насамперед спробою відтворити та реконструювати події, але не відтворюють їх у повному обсязі, це лише один із багатьох можливих варіантів, авторська версія, так би мовити. Але вони важливі з погляду дискусії та обговорення версій подій. Зокрема, такими стрічками можуть бути фільми-розслідування від проєктів Радіо Свобода: «Малевич. Український квадрат», «Донецьк», «Чорнобиль горить. Що у зоні відчуження забирають час і вогонь?», «Київ – Лондон. From Ukraine With Cash», «Я на своїй землі, а ви – окупанти», «Підірвати свободу» та ін. [53]. Основний акцент у цих фільмах опирався як на реконструкцію, так і на залучення в ці фільми хронік, записів телефонних розмов, документів, фотоматеріалів і т.д.

Журналісти відтворювали не лише події в радянській Україні, а й спробували осягнути проблеми у вітчизняній історії протягом останніх 10-15 років вітчизняного державотворення. Безумовно, що саме такі документальні стрічки є лише однією із версій, наслідками журналістських розслідувань, але вони наводять конкретні факти, спогади очевидців, документи.

Учням у якості самостійної роботи можна запропонувати на основі переглянутих документальних фільмів написати есе чи оповідання про власну версію розслідування цих злочинів. Таким чином можна виявити хто із них має схильності або захоплюється журналістикою, політикою, правознавством, криміналістикою та історією. Рекомендуємо учням для фіксації кращих моментів переглянутого фільму робити короткі записи чи замітки, щоб не загубити сюжетну лінію та фактаж, при цьому не втративши інтерес до картини, зберегти свої враження та власну точку зору. В цьому випадку, можна робити такі записи/конспекти в наступній послідовності: 1) робочий лист; 2) назва відеоматеріалу (його фрагменту); 3) рік випуску; 4) режисер; 5) країна-виробник; 6) ціль; 7) завдання; 8) зміст; 9) ваша думка про відеоматеріал (про конкретний фрагмент, переглянутий на уроці) [66, с. 97].

Такий підхід є багатофункціональним, адже нотатник можна використати у роботі з будь яким з трьох наведених видів відеоматеріалів по історії України у 2-й половині ХХ ст.

Ще одним цікавим методом поділитися враженнями від фільму є підготовка власного відеоролика, який може бути відзнятий для короткої рецензії учня на хроніку чи фільм. На даний час є чимало популярних кінокритиків та рецензентів, які через популярні соцмережі знайомлять глядачів з новинками кіно та фільмами, які становлять вже історію кіно протягом десятиліть. Їхні ролики – рецензії входять у топ переглядів різних інтернет-платформ, до прикладу, YouTube. Серед вітчизняних авторів можемо відзначити і одного українського кінорецензента Віталія Гордієнка («Загін кіноманів») [1].

Зважаючи події на російсько-українській війни важливим фактором щодо підбору відеоматеріалів та блогерів, які заповнили соціальні мережі та інтернет-платформи, варто пам'ятати про ідеологічну складову тих відеосюжетів, які пропонують нам відомі і популярні блогери. На сьогодні можемо рекомендувати до перегляду тих авторів, які ведуть війну з росією на інформаційному фронті. Адже ворожій пропаганді, так званому «руському миру» важливо протиставляти якісний сучасний якісний український контент на воєнну тематику.

До прикладу, відомий телеведучий, мандрівник і блогер Дмитро Комаров на своєму YouTube-каналі «Світ навиворіт» нещодавно презентував спецпроекти «Рік» та «Рік. За кадром», які у публіцистично-документальному жанрі стали хроніками сучасної війни. Події, люди, керівники держави, військові, волонтери – все це упереміж з коментарями та враженнями автора, документальними розповідями та кадрами з місця подій складає живу новітню історію [11].

Ймовірно, що багатьох із них учні переглядають як будь-хто із пересічних користувачів. Зважаючи на актуальність висвітлюваних згаданими блогерами тем, доступність, популярність та якість їхніх відео, як коротких роликів, так і повнометражних фільмів, учні можуть брати їх за приклад, готуючи власні відеорецензії, та використати огляди цих та інших блогерів для компенсування часу, якого іноді бракує для перегляду фільмів та хронік на уроці чи вдома.

Однак, не варто забувати про те, що думка рецензентів на сайтах, в соцмережах, або пересічного коментатора під відео, може не збігатись з вашою особистою. Можливо, що учням потрібно переглянути інформацію (критику) в інших більш достовірних джерелах, які є у вільному доступі. Як ми вже згадували, рецензії можуть бути замовними та містити ідеологічну пропаганду, тому важливим та необхідним є фактор формування власної думки учня.

З огляду на викладене, есе, кінорецензії, зняття власного контенту – це лишень частина тих засобів і методів, які можна реалізувати в навчальному процесі старшокласників. Переглядаючи обрані для дослідження відеоматеріали, вчитель має змогу сформувати та розвивати у дітей цінні уміння аналізувати художні, автентичні та документальні твори, хроніку.

Слід акцентувати те, що у роботі з фрагментами кінофільмів на уроках історії України для учнів 10-11 класів, вчитель нестандартними та нетрадиційними підходами до навчання має можливість розвивати у дітей одну із ключових сучасних компетентностей, а саме – аксіологічну. Водночас, методом перегляду відеоматеріалів, у дітей формуються аналітичні здібності та критичне мислення, власне ставлення до інформації, незалежно від її джерел та інтерпретації [64].

Працюючи з відеоматеріалом, вчитель реалізовує як міжпредметні, так внутрішньо-предметні зв'язки. Інформативний та ідеологічний зміст відео, чи його політичний потенціал та способи реалізації цього як продукту пропаганди активно вивчається на політологічних курсах. Розглянутий нами матеріал та його вплив на соціальні, політичні та глобальні думки в соціумі, було б також цікаво обговорити з дітьми на уроках суспільствознавства. А еволюцію музики як частини мистецтва кіно, зокрема, поєднання класичної та сучасної музики в художніх та документальних стрічках чи хроніках, учні можуть обговорити на уроках музики. Отже, як бачимо, кожен період історії людства, зокрема і той, який ми обрали для дослідження історії України, можливо і доцільно проілюструвати різноманітними відеоматеріалами.

На завершення нашого дослідження, хотілося би звернутися до питання щодо плюсів та мінусів, які можуть бути у робот, що стосуються історії другої половини ХХ століття в 11 класі.

Отже, почнемо з позитивного. По-перше, усі наведені групи відеоматеріалів розміщені у вільному доступі, враховуючи сучасні технології, не має потреби за купувати DVD або CD диски, записувати ці відео на флешки, крім випадків відсутності вільного доступу до мережі-Інтернет у школі, або купувати потрібний матеріал на спеціалізованих сайтах. Щодо законодавчих питань, вважається, що демонстрації матеріалів для учнів під час уроків, не є комерційним сеансом і тому відсутній склад правопорушення.

По-друге, фільми з описаними можливостями їх застосування на уроці історії, є найвдалішим вибором у випадку, коли ілюстративний чи текстовий матеріал не дає достатньої мотивації та зацікавленості.

Варто зазначити, що при виконанні навчальних завдань з використанням відеоматеріалів, необхідно:

- забезпечити науковість навчального процесу;
- розвивати здібності та пізнавальні інтереси школярів;
- забезпечувати здобуття дітьми глибоких та сталих знань;
- прискорювати темпи вивчення та запам'ятовування навчального матеріалу;

— активізувати самостійну роботу учнів [57-58].

Звичайно, що у роботі з відеоматеріалами існують певні недоліки, або швидше перестороги. До прикладу, не варто використовувати відеоінформацію на кожному уроці, ймовірно, що відбуватиметься поступове звикання учнівського аудиторії до даного методу. З цієї причини, у дітей може зменшитися мотивація до роботи на уроці та зникнути будь-який інтерес до матеріалів, поданих вчителем. Відеоматеріали варто подавати дозовано, скласти графік та врахувати можливості їх демонстрації як у дистанційному режимі, так і в оффлайн навчанні.

Вагомим недоліком як художніх фільмів, так і хронікально-документального жанру досліджуваної нами епохи, є ідеологічна складова, що присутня у матеріалах. Виходячи з цього, вчителеві важливо давати супровід, коментарі до певних моментів у стрічках, аби не відбулось непорозумінь або щоб учні не стали жертвами комуністичної або сучасної російської пропаганди. З метою попередження таких неприпустимих ситуацій, у 85-90% випадків показу відео-сюжетів, необхідно використовувати саме вітчизняний україномовний контент. Сьогоднішня ситуація з вторгненням росії в Україну та професійна робота вчителя дають можливість досягти необхідного навчального та виховного результату – в учнів виробиться критичне ставлення та розуміння ідеологічного та пропагандистського підґрунтя у створенні кінофільмів, та навіть хронік, зникне бажання переглядати більшість радянського та російськомовного контенту.

Отже, можемо стверджувати, що методичні прийоми, особливі сучасні підходи до використання на уроках історії України в 10-11 класах є досить різноманітними та з часом постійно вдосконалюються, зважаючи на технічний прогрес та доступність матеріалів через інтернет-ресурси. Звичайно, що існують як переваги щодо використання саме цих навчальних засобів, так і певні недоліки у контексті мотивації до самостійної роботи. Однак, продемонстровані у даній роботі переваги, якісно значущі як для учнів так і для вчителя, особливо у вимушених умовах дистанційного навчання.

ВИСНОВКИ

Отже, на основі проаналізованого нами матеріалу, нами було проведено дослідження щодо історії появи, еволюції розвитку та сучасного стану українського кіно як засобу навчання в межах аксіологічної компетенції на уроках історії України. Формування аксіологічної компетентності є важливим засобом вивчення українського кіно з кількох причин:

1. Розуміння цінностей. Аксіологічна компетентність передбачає розуміння та оцінку цінностей, що лежать в основі українського кіно. Українське кіно часто відображає національну культуру, історію, традиції та ідеали. Вивчення українського кіно допомагає розкрити ціннісну систему, що впливає на формування національної свідомості та самоідентифікації.

2. Культурний контекст. Українське кіно є важливою складовою національної культури. Вивчення українського кіно допомагає зрозуміти контекст, в якому воно створюється, та його взаємодію з іншими культурами. Це допомагає нашим учням розширити свої знання про культурну різноманітність та розуміння різних способів мислення та поглядів на світ.

3. Ідентифікація. Українське кіно може впливати на формування особистої та національної ідентичності. Вивчення українського кіно на уроках історії допомагає учням знайти відповідність між своїми власними цінностями та цінностями, що втілені у фільмах. Це може сприяти самовизначенню наших вихованців і формуванню їх культурної ідентичності.

4. Аналітичні навички: Вивчення українського кіно розвиває аналітичні навички учнів. Йде мова не лише про критичне мислення, а й здатність формувати в майбутньому сценарії до кінофільмів художнього та документального жанру, просувати короткометражні музичні ролики на Ютубі. Паралельно до звичних якостей, ми можемо бути хорошими порадиниками для наших учнів щодо ведення ними власного блогу в соцмережах як на індивідуальній, так і колективній основі. Це сприятиме як підвищенню в них рівня медіа-грамотності, так і краще сприяти українському інфопростору в боротьбі з ворожою пропагандою.

Історія вітчизняного кіно розпочалась з винаходу одеського інженера Тимченка в 1893 р. Тобто в цій році сповнюється 130 років з часу існування кінематографа в Україні. Звичайно, що патент інженер так і не зробив для свого винаходу, як це зробили брати Люм'єри у Франції чи Т. Едісон в США. Тим не менш, Україна на 100 % не пасла задніх в першості в цій галузі. Вона розвивалась в обох імперіях, котрі панували по обидва боки Збручу. З 1893 по 1931 р. в українському сегменті було лише німе кіно. Якщо на початках кіновиробництва це були документальні, історичні фільми із певними спробами екранізацій класичних романів як в імперії Романових, так і в державі Габсбургів, то під час визвольних змагань 1917-1921 рр., ситуація знову змінюється. Україна стала не лише центром кіновиробництва, а й стала полем для навіювання білогвардійської, більшовицької та іншої пропаганди.

Попри спробу Гетьманату та УНР упорядкувати проблему кіновиробництва в Україні в 1918-1919 рр. , питання було вирішене лише при УРСР. Утворене в 1920-х рр. ВУКФУ працювало не лише як кінохроніка соціально-політичного життя в Україні, а й як куратор кіно того часу. Безумовним лідером на екранах та знімальних майданчиках 1920-1930-х рр. можна вважати режисера, письменника та актора Олександра Довженка. Його фільми «Арсенал», «Звенигора» та ряд інших, які були зняті до 1930-го року не так сильно були примітні для кіношного світу як стрічка «Земля», яка є вершиною кіномистецтва в Україні. В 2021 р. вона посіла друге місце у списку 100 українських стрічок. З появою звуку в картині «Ентузіазм» («Симфонія Донбасу») 1931 р. від Д. Вертова, українське кіно з німого плавно перейшло в звукове, а з кінця 1950-х рр. – в кольорове.

Поетичне кіно 1960-1970-х рр. показало, що українські митці оспівували душу своєї землі та народу в обхід цензури. Не всі стрічки одразу ж потрапляли для глядача ще при СРСР, але ті стрічки, де був задіяний актор і режисер Іван Миколайчук – не могли не мати шаленого успіху. Чи в СРСР, чи у світі, але митця з Буковини в ролях козака Василя, гуцулів Івана в Тінях Забутих предків чи Петра у Білому птасі з чорною ознакою, юного Шевченка, князя Володимира – не важливо, адже він міг зіграти будь-якого.

До початків незалежності зломлений владою та роботою Миколайчук не дожив. Але дожив не менш геніальний режисер Юрій Ілленко – ініціатор утворення Держкіно, яке з певними перервами в 1990- поч. 2000-х рр. є головний державним органом в царині кіновиробництва та збереження кіношної спадщини минулого. Звичайно, що на сучасному етапі існування діяльність інституції прикріплена низкою внутрішніх актів та законів. Серед останніх – закон про медіа, який вступив в дію у березні 2023 р. Тим не менш, на законодавчому рівні ще є повно колізій, які ми повинні усунути для того, аби від держави була підтримка як виробництва кіно, так і підготовки необхідних кадрів для його створення.

Кіно в період незалежності має кілька етапів. На першому – воно ледь не зникло через засилля на телебаченні та в кінозалах російськомовних картин з рф або спільного україно-російського виробництва. Справжній рух до створення чогось власного і якісного розпочався лише в 2011 р. – тоді, коли і були реформи довкола Держкіно. Поява таких стрічок як «Той хто пройшов крізь вогонь», «Хайтарма», «Тіні незабутих предків», «Будинок з башточкою» та інших перед Майданом 2013-2014 рр. уже означали те, що робота для кіностудій лише почала набирати оборот. Революція Гідності та початок російської агресії в 2014 р. дали поштовх до трансформації всієї кіноіндустрії в Україні. Кіно стало не лише засобом для боротьби з ворогом на культурному фронті, а й потребою у додатковому заробітку для країни, що воює. До 2018 р. україномовні стрічки не могли збирати касові збори вище, ніж кошториси. Лише з появою кіно-франшизи довжиною в три картини під назвою «Скажене весілля» (2018-2021), українське кіно отримало шанс на окупність в затрачених засобах.

Коли ми говоримо про серіал «Слуга Народу» (2015-2019), то він взагалі змінив правила гри в політиці в Україні – під враженнями від картини, українці в 73% другому турі президентської гонки 2019 р. віддали свої голоси за Володимира Зеленського. Він зіграв просто вчителя історії, який в один момент став президентом країни.

Ораторське мистецтво та пропоновані в серіалі сценарії реформ в Україні зацікавили потенційних виборців. До 2019 р. ніхто не розумів, що стрічка – це вдало запущена політична технологія піару. Станом на зараз, виконавець ролі президента Василя Голобородька Володимир Зеленський є президентом не на екрані, а в реальному житті. Тобто кіно уже не лише спосіб розваги, а й засіб політичного впливу.

В липні 2023 р. «Золота Дзига» буде надана кращим із 113 картин, які увійшли в номінанти на низку відповідних категорій для нагородження. Із останніх успіхів нашого кіновиробництва слід відзначити, що станом на середину травня 2023 р. «Мавка. Лісова пісня» в українському прокаті змогла покрити витрати, а в країнах ЄС – стати лідером кінопоказів і в загальній сумі принести прибуток в 10 млн доларів. Будемо сподіватись, що після закінчення війни з українською перемогою, нинішня війна буде провідною темою для нових стрічок як дань шани полеглим і живим героям України.

Методологічний інструментарій, який ми презентували в нашому дипломному доробку пропонує широкий спектр можливостей. Кінорецензії, написання власного сценарію, створення контенту в рейтингових соцмережах, методи озвучки німого кіно, написання нотаток для аналізу обраного фрагменту – далеко не всі можливості, які можуть бути реалізовані в ході уроків історії України в 10-11 класі. Наші уроки дадуть можливість формувати не лише аксіологічну, а й інформаційну, логічну, просторову, хронологічну та ряд інших компетенцій.

Асоціації, вивчення останнього актуального законодавства, ведення блогу з аналізом кінострічок, участь в освітніх проєктах та конкурсах як в державному, так і приватному секторі – все це ми можемо робити за допомогою як наявного, так і власне створеному фільмі. Нашим завданням як сьогодні, так і потім буде залишатись побудова концепції НУШ у реальному часі та просторі. При формуванні громадянської компетенції художніми стрічками і документальними фільмами на тему анексії Криму АТО та повномасштабної війни, ми підсилимо в учнів почуття гідності за державу, яка воює, живе, відбудовується та перемагає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Опубліковані матеріали

1. YouTube-канал Загін кіноманів Віталія Гордієнка URL: https://www.youtube.com/results?search_query=загін+кіноманів
2. Ентузіазм. Симфонія Донбасу (1930), Київська кінофабрика Українфільм, 6ч. / 2600 м, 95 хв. 2021. URL: <https://vufku.org/found/entuziazm-symfoniia-donbasu>
3. Земля (1930), Київська кінофабрика ВУФКУ, 6 ч. / 1704 м., 79 хв. 2021. URL: <https://vufku.org/found/zemlia>
4. Мультфільм «Мавка. Лісова пісня» зібрав вже понад 145 млн в українському прокаті: звіт Держкіно станом на 17 травня 2023 р. *Букви*, 2023. URL: <https://bykvu.com/ua/bukvy/multfilm-mavka-lisova-pisnia-zibrav-vzhe-ponad-145-mln-v-ukrainskomu-prokati/>
5. Парад добровольців дивізії Ваффен-СС "Галичина": Львів 18 липня 1943 року. YouTube, 2018. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_FMY1yeBx7w

Законодавство

6. Закон України «Про авторське право і суміжні права». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1994, № 13, ст. 64. Офіційний портал ВРУ, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
7. Закон України про Медіа від 13.12.2022 № 2849-IX. Офіційний урядовий портал ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#n2353>

Література (статті та монографії)

8. 100 найкращих українських фільмів усіх часів за версією кінокритиків. Список. *BBC*, 2021. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-57597388>

9. 5 сильних фільмів про життя та служіння Митрополита Андрея. Релігійний інтернет-ресурс "Духовна велич Львова", 2022. URL: <https://velychlviv.com/5-sylnyh-filmiv-pro-zhyttya-ta-sluzhinnya-mytopolyta-andreya/>
10. Бадюк О. «Я знімав для глядача, а не для ВМС України» – режисер воєнної драми «Черкаси». *Радіо Свобода: проєкт Крим. Реалії*, 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rezhyser-dramy-cherkasy-pro-film/30577580.html>
11. Баранівська М. На «1+1 Україна» вийде проєкт Дмитра Комарова, в якому він покаже те, що залишилось за кадром фільму «Рік». *Детектор медіа*, 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/210361/2023-04-20-na-11-ukraina-vyyde-proiekt-dmytra-komarova-v-yakomu-vin-pokazhe-te-shcho-zalyshylos-za-kadrom-filmu-rik/>
12. Барсукова О. Міністр освіти Лісовий хоче оновити методи викладання історії України та літератури. *Українська Правда*, 2023. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/04/25/253990/>
13. Берест Б. Історія українського кіна. Нью-Йорк: НТШ, 1962. 272 с.
14. Борисович Д. Національна кінопремія «Золота Дзига» оголосила лонгліст номінантів. *LiRoom*, 2023. URL: <https://liroom.com.ua/news/zolota-dzyga-longlist/>
15. Брюховецька, О. Віра Холодна: королева екрана на "Молодості". *Кіно-Театр*. 2004. № 1. С. 39-41.
16. Васильєва Д. В. Методологічні засади реалізації аксіологічного підходу до навчання математики в школі. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 2. С. 42–49.
17. Войтенко В. Бондарчук Сергій Федорович. *Енциклопедія Сучасної України: онлайн-версія / редкол.: І. М. Дзюба та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2004. URL: <https://esu.com.ua/article-36998>*
18. Всесвітній день кіно: історія та цікаві факти. *Event Ukraine*, 2019. URL: <https://eventukraine.com/leisure/vsesvitnij-den-kino-istoriya-ta-cikavi-fakti/>

19. Галаджій О. Dzizio фільми - список фільмів з Dzizio, які варто подивитися. *Главред weekend*, 2020. URL: <https://glavred.net/movies/filmi-z-dzizio-spisok-filmiv-v-yakih-znyavsya-dzizio-10189133.html>

20. Гудзенко О. Сучасне українське кіно: здобутки і проблеми. Інформаційне агентство U.P.M.P, 2018. URL: https://upmp.news/post_blog/suchasne-ukrayinske-kino-zdobutki-i-problemi/

21. Довженко-центр представив 100 найкращих фільмів в історії українського кіно. *Детектор-медіа: інфонпростір*, 2021. URL: <https://detector.media/infospace/article/189538/2021-06-25-dovzhenko-tsentr-predstavyyv-100-naykrashchychk-filmiv-v-istorii-ukrainskogo-kino/>

22. Історія тепер «не обов'язкова»? Історики коментують рішення Міносвіти. *Український Тиждень*, 2023. URL: <https://tyzhden.ua/istoriia-teper-ne-obov-iazkova-istoryky-komentuiut-rishennia-minosvity/>

23. Кабацій М. Мінування, справа проти в.о. директорки та інші подробиці конкурсу очільника Довженко-Центру. *Українська Правда*, 2023. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/02/3/252685/>

24. Кіно у Львові: хто, де і що фільмували та показували. Бюро спадщини, 2022. URL: <https://spadshchyna.lviv.ua/kino-u-lvovi-hto-de-i-shho-filmuvaly-ta-pokazuvaly/>

25. Клеценко Л. В. Аксиологічна складова як необхідний компонент професій-ної компетентності педагога. Тези 72-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, присвяченої 90-річчю Національного Університету «Полтавська політех-ніка імені Юрія Кондратюка», (Полтава, 21 квіт. – 15 трав. 2020 р.). Полтава, 2020. Т. 2. С. 439–441.

26. Колодко А. Масове кіно України періоду незалежності. *Народознавчі зошити*. 2016. № 1. С. 201-209.

27. Крупенко К. 10 найкасовіших українських фільмів 2021 року. *Суспільне Культура*, 2022. URL: <https://suspilne.media/197337-top-10-najkasovisih-ukrainskih-filmiv-2021-roku/>

28. Кульчинська Л. Українське поетичне кіно як радянський вестерн. Громадське, 2021. URL: <https://hromadske.ua/posts/ukrayinske-poetichne-kino-yak-radyanskij-vestern>
29. Маловідомий факт: Українець винайшов кіно раніше, ніж брати Люм'єри. *Про Україну і українців*, 2015. URL: <https://uaua.top/3806/>
30. Миславський В. Н. Фактографічна історія кіно в Україні. 1896 –1930. Т. 1 / Авт.- упоряд. В. Н. Миславський. Х.: вид-во «Дім Реклами», 2016. 496 с.
31. Миславський В.Н. Становлення кіногалузі в Україні 1922–1930 років: протиріччя часу і розмаїтість тенденцій. Харків : «Друкарня Мадрид», 2016. 344 с.
32. Михайлова Ю. Як тепер виглядають зірки українського серіалу "Роксолана": ностальгійні фото. 24 канал: рубрика *Lifestyle*, 2020. URL: <https://lifestyle.24tv.ua/yak-teper-viglyadayut-zirki-ukrayinskogo-serialu-roksolana-nostalgijni-foto-n1334533>
33. Николенко О. День українського кіно. 16 шедеврів, які має подивитись кожен. *Суспільне Культура*, 2022. URL: <https://suspilne.media/12219-12-sedevriv-ukrainskogo-kino-aki-mae-podivitis-kozen/>
34. Поліщук О. Гуцал Р. Формування та розвиток українського кінематографа. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 2019. № 2 (2), С. 173-180.
35. Полянська Я. Ми тепер зрозуміли, що ви робили на Майдані – іноземці про фільм «Поводир». *Радіо Свобода*, 2014. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26686373.html>
36. Пометун О.І. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. *Історія в школах України*. 2007. № 6. С. 3-12.
37. Понад століття українського кіно. БДМУ, 2022. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/ponad-stolittya-ukrayinskogo-kino/>
38. Розвиток українського кіно. Інфографіка. *Укрінформ*, 2016. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2080510-rozvitok-ukrainskogo-kino-infografika.html

39. Рудічева Н. К. Формування аксіологічної компетентності майбутніх вчителів початкових класів. Сучасні методи та форми організації освітнього процесу у закладах вищої освіти: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції (15 червня 2022 року) / оргком. Н. М. Черненко, О. М. Соловейчук. Одеса: Університет Ушинського, 2022. С. 183-185.

40. Самусенко Ю. Чому “Сказане весілля” б’є рекорди та чи буде четверта частина. Інтерв’ю з Юрієм Горбуновим. *Суспільне Культура*, 2021. URL: <https://suspilne.media/109463-comu-skazene-vesilla-be-rekordi-ta-ci-bude-cetverta-castina-intervu-z-uriem-gorbunovim/>

41. Сетар В. П.К.П. *Кіно*, 1926. № 8. С. 15-21.

42. Стрижова О. Як звучить Донбас: «Симфонія», якою захоплювався Чарлі Чаплін. *Радіо Свобода: Донбас Реалії*, 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29140492.html>

43. Сучасне українське кіно: від становлення до міжнародного визнання. *Прямий*, 2021. URL: <https://prm.ua/suchasne-ukrainske-kino-vid-stanovlennia-do-mizhnarodnoho-vyznannia/>

44. Творці серіалу Школа: «Цей проєкт став стартом для нових українських зірок». *Студія 1+1*, 2018. URL: <https://1plus1.ua/shkola/novyny/tvorci-serialu-shkola-cey-proekt-stav-startom-dlya-novih-ukrayinskih-zirok>

45. Тримбач С. Іван Миколайчук. Містерії долі. К: Дух і літера. 368 с.

46. Українське кіно 2000-х: спроба народження. *Детектор-медіа*, 2010. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/55308/2010-08-27-ukrainske-kino-2000-kh-sproba-narodzhennya/>

47. Український серіал "Гвардія" про події на Донбасі вийде на екрани 23 травня. *УНІАН*, 2015. URL: <https://www.unian.ua/society/1075281-ukrajinskiy-serial-gvardiya-pro-podiji-na-donbasi-viyde-na-ekrani-23-travnnya.html>

48. Українці, які отримали премію «Оскар»: ці імена потрібно знати. *Файне місце*, 2023. URL: <https://lifestyle-ua.com/ukrayinczi-yaki-otrymaly-premiyu-oskar/>

49. Федчиняк, А. О. Структура аксіологічної компетентності в шкільній історичній освіті. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал. Міністерство освіти і науки України, Сумський державний університет імені А. С. Макаренка ; редкол.: А. А. Сбруєва, Дж. Бішоп, О. В. Єременко та ін. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. № 1 (27). С. 190–198.

50. Фісенко Т. В. Кінематограф у формуванні громадської думки. *Обрії друкарства*. 2020. № 1. С. 205-223.

51. Холодинська С. М. Кінематограф і телебачення – «поліфонічні» види мистецтва (естетико-художні особливості). *Вісник Маріупольського державного університету*. 2012. Вип. 4. С. 96–102.

52. Шаповал Ю. Непрощений Олександр Довженко і комуністичні спецслужби. К: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень Національної академії наук України (Київ). 2022. 354 с.

53. Швидко А. Що дивитися на карантині? Фільми від Радіо Свобода. *Радіо Свобода*, 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/desiat-filmiv-radio-svoboa-na-karantyni/30507079.html>

54. Шимон О. Байда-Суховій та його фільми. *Прапор*, 1973. №5. С. 101-103.

Підручники, посібники і методичні рекомендації

55. Безсмертна В. Формування інноваційної особистості на уроках історії шляхом впровадження компетентнісного підходу. Методичний Посібник. Карлівка, 2022. 61 с.

56. Бондар С. П. Фундаменталізація змісту освіти: компетентнісний підхід. Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2012 рік / НАПН України ; Інститут педагогіки. К., 2013. С. 9–10.

57. Використання відео на уроці історії. Підручники, URL: https://pidru4niki.com/2015082665977/informatika/vikoristannya_video_urotsi_istoriyi

58. Використання інтернет-ресурсів на уроках суспільствознавчого циклу. На урок, URL: <https://naurok.com.ua/post/vikoristannya-internet-resursiv-na-urokah-suspilstvoznnavchogo-ciklu>

59. Власов В. С. Історія України (рівень стандарту) : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Літера ЛТД, 2019. 272 с.

60. Гісем О. В. Історія України (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 288 с.

61. Кучерук О. А., Магдич Т. П. Громадянська компетентність у методиці навчання української мови учнів старших класів: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ПП "Рута". 2022. 148 с.

62. Мирошниченко В. О. Використання сучасних інформаційних технологій: формування мультимедійної компетентності: навч. посіб. / за ред. К. О. Баханова. К.: Центр учбової літератури», 2015. 296 с.

63. Понежа О. Практична медіаосвіта: творчі завдання для роботи з візуальними та аудіовізуальними медіапродуктами на уроках історії. Навчально-методичний посібник. Першотравенськ, 2019. 73 с.

64. Понежа О. Створюємо візуальні та аудіовізуальні медіапродукти для навчання. URL: <https://ezavuch.m CFR.ua/715373>

65. Формування в учнів логічних та аксіологічних компетентностей під час розв'язування на уроках історії тестових завдань в форматі ЗНО. Офіційний сайт окружного опорного закладу Борівська ЗОШ І-ІІІ ст. №1 ім Героя Рад. Союзу В.С. Колісника Борівської селищної ради, 2018. URL: http://bor-school.at.ua/load/pedagogichna_laboratorija/formuvannja_v_uchniv_logichnikh_ta_aks_iologichnikh_kompetentnostej_pid_chas_roz_39_jazuvannja_na_urokakh_istoriji_testo_vikh_zavdan_v_formati_zno/3-1-0-11

66. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник / Харків: Вид. ХНАДУ, 2017. 324 с.

ДОДАТКИ

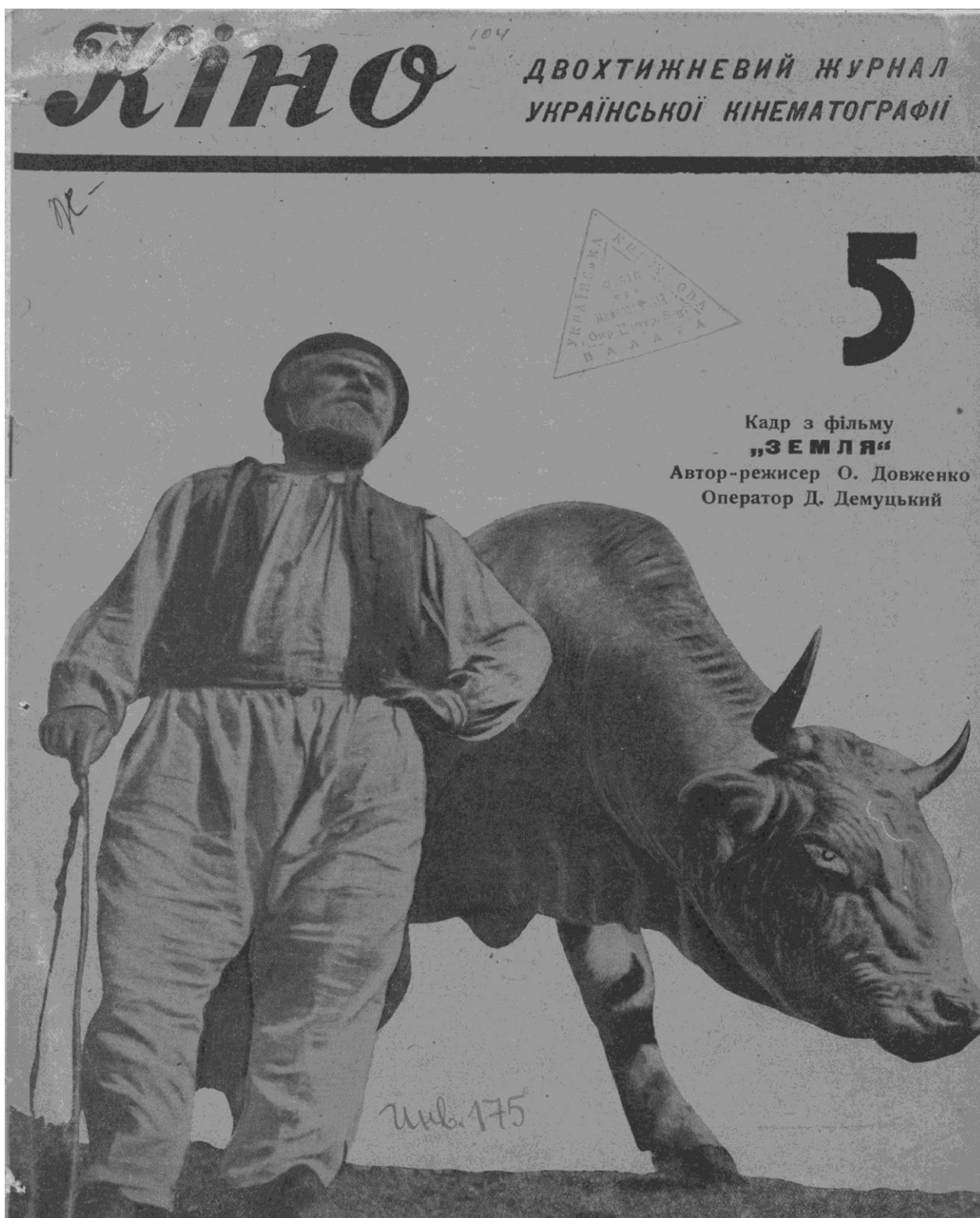
Додаток А

Кадри із фільму «За двома зайцями» 1961 р., котрі демонструють, якими були фільми та кінотеатри в Україні на початку ХХ століття. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HRY-PQQVboU&t=1052s>

Найвідоміша актриса дореволюційного часу і епохи визвольних змагань Віра Холодна (1893-1919). URL: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2142

Постер до фільму «Земля» реж. Довженка в журналі «Кіно» №5 1930. URL:
<https://libraria.ua>

Актор Іван Миколайчук в ролі козака Василя у фільмі «Пропала грамота», 1972 р.

URL: <https://planetakino.ua/movies/propala-gramota/#today>

Розвиток українського кіно

Розвиток українського кіно (1890-ті – 2010-ті рр.) в інфографіці від Укрінформ.

URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2080510-rozvitok-ukrainskogo-kino-infografika.html

«Мавка. Лісова пісня» — український 3D анімаційний фільм за мотивами драми-фесерії Лесі Українки «Лісова пісня» та образів народної міфології. 2023. Офіційний постер. URL: <https://planetakino.ua/movies/mavka-lisova-pisna/>

Тема: «Чорнобильська катастрофа та її наслідки».

Урок № 88.

Дата. 29.04.2024 р.

Клас 11-Б.

Мета уроку:

Навчальна:

-Навчити розкривати важливість цієї теми для сьогодення;*/логічна*

-Навчити охарактеризувати причини і наслідки Чорнобильської катастрофи;*/логічна, аксіологічна, інформаційна*

-Показати участь України у подоланні наслідків катастрофи; */логічна*

-Удосконалювати вміння учнів аналізувати події та явища, робити висновки й аргументувати їх фактами, працювати з історичними джерелами, підручником, іншими видами інформації;*/логічна, аксіологічна, інформаційна.*

Розвивальна:

-Розвивати хронологічну компетентність(уміння орієнтуватися в хронологічному просторі);

-Розвивати інформаційну компетентність(користуватися довідковою літературою, Інтернетом тощо для самостійного пошуку інформації);

-Розвивати логічну компетентність (ставити запитання та шукати відповіді);

-Розвивати аксіологічну компетентність(порівнювати й оцінювати факти та діяльність історичних осіб з позиції загальнолюдських і національних цінностей, визначати власну позицію щодо суперечливих питань історії).

-Розвивати комунікаційну та мовленнєву компетентності(робота в групах, аналіз історичних джерел, ділові ігри)

-Розвивати вміння характеризувати основні наслідки Чорнобильської катастрофи */логічна, аксіологічна, мовленнєва,*

інформаційна

-Розвинути навички визначати хронологічну послідовність головних подій довкола Чорнобильської трагедії ;/*хронологічна, інформаційна, логічна*

Виховна:

-Виховувати любов до рідної мови та держави/*громадянська;*

-Виховувати в учнів громадянську активність, сприяти утвердженню ідеалів демократії, добра і справедливості, викликати інтереси до подій міжнародного життя./*громадянська;*

-Виховати навички працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і чужий, зокрема взятий з історії, досвід/*логічна, аксіологічна, комунікаційна;*

-Формувати національну свідомість/*громадянська;*

-Виховувати повагу до іншої думки, толерантність./*громадянська*

-Формувати критичне та творче мислення/*логічна, аксіологічна*

-Формувати негативне ставлення до будь-яких проявів насильства, виховувати у школярів повагу до історичного минулого /*громадянська, особиста*

Тип уроку: комбінований

Обладнання: підручник Власов В. С. Історія України (рівень стандарту) : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Літера ЛТД, 2019. 272 с.; ілюстрації до теми (додаток); атлас «Історія України. 11 клас».

Основні терміни та поняття:

Основні події: 26 квітня 1986 р. - Чорнобильська катастрофа

15 грудня 2000 р. – закриття ЧАЕС

Історичні постаті: В. Щербицький, М. Горбачов, Л. Кучма.

План:

1. Причини аварії на ЧАЕС.
2. Масштаби аварії.
3. Наслідки аварії на ЧАЕС для України.

Час	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учнів	Прим.																																																																																																																																																																					
2 хв.	I. Організ. момент.	Привітання, перевірка присутності.																																																																																																																																																																							
10 хв.	II. Перевірка д/з.		<p>1. Вправа «Розгаданий кросворд». – На основі вивченого матеріалу поставте запитання до розгаданого кросворду.</p> <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td>³к</td><td></td><td>⁴д</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td>у</td><td></td><td>е</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td>²г</td><td></td><td>п</td><td></td><td>ф</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>¹е</td><td>к</td><td>о</td><td>н</td><td>о</td><td>м</td><td>і</td><td>к</td><td>а</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td>р</td><td></td><td>н</td><td></td><td>ц</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td>б</td><td></td><td>и</td><td></td><td>и</td><td></td><td>⁶і</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>⁷б</td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td>а</td><td></td><td></td><td></td><td>⁵т</td><td>і</td><td>н</td><td>ь</td><td>о</td><td>в</td><td>а</td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td>ч</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>ф</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>р</td></tr> <tr><td></td><td></td><td>о</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>л</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>т</td></tr> <tr><td></td><td></td><td>в</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>я</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>е</td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>ц</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>р</td></tr> </table>					³ к		⁴ д													у		е											² г		п		ф									¹ е	к	о	н	о	м	і	к	а									р		н		ц											б		и		и		⁶ і					⁷ б				а				⁵ т	і	н	ь	о	в	а					ч							ф					р			о							л					т			в							я					е										ц					р	<p><i>Хронологічна</i> <i>Аксіологічна</i> <i>Логічна</i> <i>Інформаційна</i> <i>Просторова</i> <i>Аксіологічна</i></p> <p><i>Комунікаційна</i> <i>Аксіологічна</i> <i>Мовленнєва</i></p>
				³ к		⁴ д																																																																																																																																																																			
				у		е																																																																																																																																																																			
		² г		п		ф																																																																																																																																																																			
¹ е	к	о	н	о	м	і	к	а																																																																																																																																																																	
		р		н		ц																																																																																																																																																																			
		б		и		и		⁶ і					⁷ б																																																																																																																																																												
		а				⁵ т	і	н	ь	о	в	а																																																																																																																																																													
		ч							ф					р																																																																																																																																																											
		о							л					т																																																																																																																																																											
		в							я					е																																																																																																																																																											
									ц					р																																																																																																																																																											

			<p><i>серіалу «Чорнобиль»».</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Перегляньте український трейлер.</i> <p>https://www.youtube.com/watch?v=_bXwI5dhXRk</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Що можна сказати про побачене?</i> – <i>Чи відповідають кадри із серіалу реальним подіям?</i> – <i>Чи бачили ви цей серіал?</i> – <i>Чому, на вашу думку, він зайняв визначне місце у кінематографі?</i>	
--	--	--	--	--

4 хв.	IV. Актуалізація опорних знань.	<p><i>Чорнобиль – тільки лиш маленька віха Загрозливої для людей біди, Він є відлунням ядерного віку Й можливо в нім майбутнього сліди</i></p>	<p align="center">Бліц-опитування</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Що ви чули про Чорнобиль? 2. Чому АЕС збудували саме там? 3. З чим у вас асоціюється Полісся? 4. Де б особисто ви побудували цю станцію? 5. Коли сталась трагедія? 	<p align="center"><i>Інформаційна Логічна Аксіологічна Мовленнєва Хронологічна</i></p>
15 хв.	V. Етап пояснення нового матеріалу. Питання № 1	<p>1. Причини аварії на ЧАЕС.</p> <p>Учитель. Непродумана надіндустріалізація Нижньої Наддніпряни та Донбасу, інтенсивне спорудження численних штучних «морів» на Дніпрі доповнилося в 70–80-ті роки будівництвом мережі атомних електростанцій у безпосередній близькості від великих міст. На Україну, яка займала менше 3 % території СРСР, припадало майже 25 % всіх шкідливих виробництв. Серед міст СРСР з найвищим рівнем забруднення атмосфери кожне п'яте було розташоване в Україні.</p> <p>Крім економічних негараздів на початку 1980-х рр. в Україні загострилася екологічна ситуація. 1980 р. на території республіки діяли дев'ять енергетичних об'єктів, які виробляли електроенергії більше, ніж уся дореволюційна росія. але кожна з електростанцій мала не зовсім досконале технологічне обладнання, рівень техніки</p>	<p>Робота з документом. Справка о некоторых проблемах эксплуатации атомных электростанций в СССР (Москва, 20.05.1983)</p> <p align="center">Завдання</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Які були проблеми роботи атомних електростанцій? 2. Чому АЕС вважали джерелом радіаційної небезпеки? 	<p align="center"><i>Інформаційна Просторова Аксіологічна Логічна Комунікаційна</i></p>

		<p>безпеки був не досить високий. Хижацьке ставлення до видобутку нафти й газу призвело до того, що від середини 1980-х рр. видобуток газу зменшився удвічі, нафти - утричі, хоча у 1970-х рр. Україна повністю забезпечувала себе власним природним газом й на 50 % - нафтою. УРСР стала повністю залежати від постачання енергоносіїв із Росії. Безгосподарність у сільському господарстві вела до руйнування природного середовища. Орні землі в Україні становили 81 % (це при збитковості аграрного сектору).</p> <p>Факти відходу від проектів</p> <p>АЕС "поблизу села Копачі" , як йдеться у першій доповідній КДБ про ЧАЕС, почали будувати у 1972 році. (Після аварії його повністю знесли бульдозерами. Як розповідали колишні мешканці Копачів, "це дуже дивне відчуття, знати, що місця, де ти народився і виріс, вже немає на землі"). За 5 років після початку будівництва починають з'являтися перші повідомлення "про систематичні порушення технології провадження будівельно-монтажних робіт" на ЧАЕС, введеної в експлуатацію у 1977-му.</p> <p>У доповідній за вересень 1976 року йдеться про "загрозу зриву запуску 1-го енергоблоку АЕС". Зауваження стосувалися як якості будівельних робіт, так і "низької інженерної підготовки середньої керівної ланки" працівників. Те саме продовжилося і на будівництві другого блоку.</p>		<p><i>Інформаційна Логічна Просторова</i></p> <p><i>Інформаційна Аксіологічна Громадянська Мовленнєва Просторова</i></p>
--	--	--	--	--

		<p>"За оперативними даними, на окремих ділянках будівництва другого блоку Чорнобильської атомної електростанції (АЕС), мають місце факти відходу від проєктів та порушення технологій ведення будівельних і монтажних робіт, що може призвести до аварій та нещасних випадків", - йдеться у доповідній КДБ УРСР до ЦК КПУ від 17 січня 1979 року. А вже за місяць, у лютому того ж року, повідомляється про аварійну зупинку на 1-му блоці.</p> <p>Місто Прип'ять, де жили працівники ЧАЕС, завжди сприймалося як "місто-сад", у якому зразково жили представники однієї з найромантичніших професій кінця ХХ сторіччя - атомники. Власне, так само про нього відгукувалися і всі його колишні жителі, із якими мені довелося спілкуватися. Проте із доповідних КДБ можна зробити висновок, що це не так, і що побут брав гору над романтикою і у Прип'яті.</p> <p>"У 1979-1980 надійшло 136 індивідуальних і 3 колективних листи і заяви із скаргами на погані житлові умови... Крім того, колективного листа від імені 195 жінок було написано до обласного комітету профспілок, у якому висловлювалася прохання про будівництво в м. Прип'яті нового дитячого садочка", - йдеться у довідці УКДБ УРСР по м. Києву і Київській області від 26 серпня 1980 року. Там же йдеться про те, як побутові проблеми впливають на "здачу" чергового блоку до чергового свята: <i>"У зв'язку із тим, що колектив будівництва АЕС взяв зобов'язання</i></p>		
--	--	--	--	--

		<p><i>здати третій блок станції до дня відкриття XXVI з'їзду КПРС, стали набирати додаткову кількість працівників. Розміщення їх у гуртожитках на зайнятих вже площах призвело до великого скупчення, а це, у свою чергу, зумовило антисанітарні умови".</i></p> <p>Загалом, за даними КДБ (доповідна за 16.10.1981), "за період експлуатації 1977-1981 рр. на атомній електростанції сталося 29 аварійних зупинок, із них 8 – з вини обслуговуючого персоналу, а решта - через різні технічні причини".</p> <p>"Архівні документи свідчать про те, що з самого моменту початку будівництва Чорнобильська АЕС була приречена на аварійність. Можемо ствердити, що ключовою причиною аварії був комуністичний радянський режим, завдяки якому стало можливим нехтування і проєктними вимогами, і технікою безпеки, і навіть загрозливими повідомленнями КГБ про критичні недоліки в будівництві та роботі ЧАЕС", — пояснює директор Архіву СБУ Андрій Когут.</p>		
--	--	---	--	--

Питання
№ 2

Масштаби аварії.

Учитель. Екологічною катастрофою світового рівня стала аварія на Чорнобильській АЕС. Вона призвела до страхітливого забруднення біосфери, радіоактивного опромінення тисяч людей, появи на території України 30-кілометрової «зони відчуження», масового переселення жителів із забруднених земель в інші регіони республіки. Лише прямі витрати України, яка мусила майже повністю взяти на себе справу ліквідації катастрофи на електростанції, що підпорядковувалася свого часу союзному відомству, становили в 1988–1990 рр. (у тодішньому масштабі цін) понад 20 млрд крб. Та це не вирішило проблеми, і ще тривалий час Україна витратитиме мільярди на ліквідацію наслідків Чорнобиля та соціальний захист постраждалих внаслідок аварії.

Вибух 4-го енергоблоку ЧАЕС 26 квітня 1986 р. за своїми радіаційними наслідками був еквівалентним 500 ядерним бомбам, скинутим на Хіросіму.

Від Ради Міністрів СРСР (Радянська Україна — 1986. — 1 травня)

«На Чорнобильській атомній електростанції тривають роботи з ліквідації наслідків аварії, яка сталася. В результаті вжитих заходів за минулу добу виділення радіоактивних речовин зменшилося, рівні радіації в районі АЕС і в селищі станції знизилися. Відповідно до здійснюваних спеціалістами за допомогою контрольної апаратури вимірювань, реакція перебуває в

1. Робота з картою.

– **Знайдіть на карті місце Чорнобильської катастрофи.**

– **Прослідкуйте межу поширення радіації.**
– **Знайдіть кордони зони відчуження.**

*Інформаційна
Аксіологічна
Просторова*

	<p>заглушеному стані.</p> <p><i>Розгорнуто роботи з очищення забруднених ділянок прилеглої місцевості, до їх виконання залучено соціалізовані підрозділи, оснащені необхідною сучасною технікою та ефективними засобами.</i></p> <p><i>Деякі агентства на Заході поширюють чутки про те, що нібито при аварії на АЕС загинули тисячі людей. Як уже повідомлялося, фактично загинуло 2 осіб, госпіталізовано всього 197, з них 49 залишили госпіталь після обстеження. Робота підприємств, колгоспів, радгоспів і установ іде нормально».</i></p> <p>Партійне керівництво ретельно приховувало жахливі масштаби катастрофи.</p> <p>Налякана влада спочатку намагалася приховати ці події. У Києві 1 травня 1986 р. навіть було влаштовано демонстрацію.</p> <p>29 травня Щербицький отримує особисту доповідну від КДБ щодо "забезпечення державної безпеки в період підготовки і проведення святкувань, присвячених 1 Травня – Дню міжнародної солідарності трудящих", у якій йдеться про те, що "підготовка до святкування 1 Травня відбувається у виключно здоровій політичній обстановці в республіці, в атмосфері високої громадсько-політичної і трудової активності трудящих з виконання історичних рішень 27 з'їзду КПРС".</p> <p>Виходячи із доповідних КДБ, найважливіше для влади на той момент – не зберегти життя і здоров'я</p>	<p>2. Перегляд відеоролику.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Перегляньте відеоролик. https://www.youtube.com/watch?v=UhgXiUf9vX8 – Визначте головну причину та наслідки Чорнобильської АЕС. – Чому радянське керівництво намагалися приховати катастрофу? – Що змусило керівників все ж таки повідомити населення про вибухи? <p>3. Вибіркове читання підручника.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Зачитайте ті речення, що містять відповіді на питання. – Чому святкування 1 травня у Києві відбувся у звичайному режимі? – Наскільки правдивими були повідомлення влади про шкідливість аварії на ЧАЕС? – Чому Чорнобильська катастрофа стала поштовхом для активізації національного руху часів «перебудови»? 	<p><i>Хронологічна Просторова Логічна</i></p> <p><i>Аксіологічна Логічна Мовленнєва Просторова Хронологічна</i></p>
--	--	---	---

		<p>громадян, а з'ясувати, чи не був вибух на ЧАЕС диверсією, а також запобігти поширенню чуток: "Особливу увагу приділено контролю за оперативною обстановкою в Київській, Чернігівській, Житомирській та інших областях у зв'язку із надзвичайною подією, що мала місце на 26 квітня 1986 року на Чорнобильській АЕС. Здійснюються оперативні заходи із з'ясування можливого ворожого умислу і причин цієї події, недопущення розповсюдження напічних чуток і тенденційної інформації".</p> <p>Проте коли немає відкритої достовірної інформації, то чутки зупинити неможливо. Так само, як і прагнення отримати інформацію. 30 квітня КДБ подає спеціальну доповідню "Про обстановку серед іноземців у зв'язку із аварією на Чорнобильській АЕС". Вони теж намагаються з'ясувати, куди поділися автобуси з Києва: <i>"За оперативними і офіційними даними, що надходять до КДБ УРСР, 29 квітня цього року відзначені настійливі спроби з боку співробітників дипломатичних та інших представництв США, Франції і Канади у Москві, кореспондентів та інших іноземців отримати інформацію у зв'язку із аварією на Чорнобильській АЕС. Зокрема, співробітник французького посольства у телефонній розмові із стажером у Києві цікавився будь-якою інформацією щодо вибуху та "незвичайних пересувань транспорту". Тим самим цікавилися і у канадському посольстві у своєї громадянки, яка вивчала в Києві російську, бо "можливе припинення руху автобусів може</i></p>		
--	--	--	--	--

		<p>свідчити про мобілізацію транспорту для евакуації населення". Більше того, співробітники американського посольства нахабно дзвонили навіть у державні установи, зокрема, у обласну епідеміологічну станцію, цікавилися рівнями радіації.</p> <p>Але в той час, до санепідемстанції звертатися було не варто. По телебаченню було озвучене у програмі "Час" коротке перше повідомлення про аварію на ЧАЕС із чотирьох речень на 14 секунд нам особливо не допомогло. Набагато більше можна було почути біля-телефонів-автоматів, де ті, хто не мав домашнього телефону, намагалися з'ясувати у знайомих-близьких, що відбувається. Тож не дивно, що листівки із "правдою" про аварію з'явилися саме біля телефонних автоматів: <i>"30 квітня 1986 року близько 06 год. 30 хв. на дверях телефонів-автоматів, встановлених на вулицях Героїв Сталінграду і Мате Залкі (Мінський район), виявлені 8 листівок із тенденційними вигадками про наслідки аварії на Чорнобильській АЕС і наклепницькими випадками щодо керівників Радянської держави"</i>. (Із повідомлення КДБ УРСР до ЦК КПУ за 30 квітня).</p> <p>Тим часом, як доповідають оперативники КДБ, які працюють на ЧАЕС, на зруйнований реактор вже скинуло "понад 1000 тонн суміші свинцю, піску і бору", а рівень радіації на 6 ранку 1 травня становить над епіцентром – 60-80 рентгенів на годину, Прип'ять – 200 мікрорентгенів на годину, Чорнобиль – 70 мікрорентгенів на годину.</p>		
--	--	---	--	--

		<p>У цей час, перед Першотравнем, напрямок вітру змінився, і він почав дути із Чорнобиля на Київ, де, як доповідає КДБ, рівень радіації у сотні разів перевищує норму:</p> <p><i>"За даними республіканського Управління з гідрометеорологічного контролю довкілля, переміщення повітряних мас із району аварії викликало перевищення природного фону опромінення у низці областей на 20-2000 мікрорентгенів на годину (в м. Києві в 7-00 1.05.1986 550-1200 мікрорентген на годину)".</i></p> <p>(Довідка 6-го управління КДБ УРСР від 1 травня 1986 р.).</p> <p>Щербицький у своєму оточенні напередодні першотравневої демонстрації 1986 р. жалівся: «Він [Горбачев — прим. авт.] мені сказав: якщо зірвеш демонстрацію — виключимо з партії».</p> <p>М. Горбачов на ювілейних урочистих зборах у листопаді 1987 р. у своїй доповіді приділив увагу і Чорнобильській трагедії, а В. Щербицький, через місяць, у доповіді, присвяченій 70-річчю встановлення радянської влади в Україні, про неї навіть не згадав. Правда про причини й трагічні наслідки катастрофи на повний голос зазвучала в устах опозиції, яка негайно «виставила відповідний рахунок» Компартії України та її уряду.</p> <p>Рішення про евакуацію та переселення було прийняте урядовою комісією колишнього СРСР через 37 годин після руйнації реактора на ЧАЕС. Згідно з</p>		
--	--	---	--	--

офіційними даними, евакуація населення тривала з 27 квітня до 16 серпня 1986 р. А також налякане населення виїжджало самостійно. У викладенні співробітників КДБ це лунало так: *"Найбільше зростання кількості пасажирів у Києві відзначено 7-9 травня цього року. В період з 4 по 10 травня на залізничних, автомобільних, річкових вокзалах і станціях, в аеропортах Києва у взаємодії із органами міліції здійснено додаткові заходи з активізації пошуково-розшукової роботи у пасажиропотоці"*.

Усього на першому етапі евакуації було виселено 81 населений пункт Київської та Житомирської областей. Було відселено близько 90 тисяч осіб (хоча існують дані про 115 тисяч відселених).

Згідно із довідкою КДБ УРСР про бесіду із провідними науковцями Інституту ядерних досліджень АН УРСР від 4 травня 1986 року, лише тоді, через 9 днів після аварії, почали пропонувати якісь заходи, що дозволили б зберегти здоров'я людей, зокрема, *"про порядок захисту продуктів харчування від радіоактивного забруднення та забезпечення ними населення Києва і регіону, організації і дотримання захисту трудящих на підприємствах та відомствах м. Києва від радіоактивного зараження робочих приміщень через кондиціонери, водо- та повітрезабірники, вентиляційні системи, прогнозування розвитку ситуації для застосування попереджувальних та профілактичних заходів захисту населення, дітей та вагітних жінок в м. Києві та "гарячих" точках регіону"*.

		<p>А також існувала інструкція КДБ про безпеку під час відряджень до ЧАЕС та 30-км зони від квітня 1988 року про те, що "перед входом в місця відпочинку одяг та взуття необхідно почистити... Носіння головного убору є обов'язковим... Категорично заборонено відпочинок на траві, інших відкритих ділянках", або інші поради із суто внутрішньої пізньої інструкції КДБ для "своїх": "Вікна житлових і робочих приміщень мають бути закриті для виключення протягів. При наявності вітру і пилоутворення носіння респіраторів і інших засобів захисту органів дихання є обов'язковим. Під час дощу рекомендовано переховуватися у приміщенні чи користуватися поліетиленовою накидкою".</p> <p>У тій же довідці від 1 травня йдеться про те, що "з боку низки іноземних туристів, студентів, спеціалістів відзначається бажання перервати терміни перебування в м. Києві".</p> <p>У країні, яка на той момент близько 30 років готувалася до ядерної війни із капіталістами, було "виявлено велику не ознайомленість населення в питаннях дії радіації, а головне – в проведенні профілактичних заходів із захисту від радіації. Свідчення – масові випадки отруєння йодистими препаратами". (із повідомлення 3-го відділу 1-го Управління КДБ УРСР).</p> <p>Ці випадки "отруєння йодистими препаратами" жваво обговорювалися ввечері на кухні, і кожен видавав кілька своїх, почутих впродовж дня версій правильної</p>		
--	--	--	--	--

		<p>йодної терапії. Говорили також про "профілактику променевої хвороби червоним вином" і підвищений попит на консерви і воду у пляшках (через поширене уявлення, що радіація не здолає бляшанки і скло).</p> <p>4 травня у довідці 6-го Управління КДБ УРСР йдеться про те, що "переміщення повітряних мас із району аварії зумовило перевищення природного фонду опромінення у всіх областях на 20-1000 мкР/год (в м. Києві на 07 год. 04.05.86 до 700 мкР/год)".</p> <p><i>"Вибух стався внаслідок грубих порушень правил роботи, технології і недотримання режиму безпеки при роботі реактора 4-го блоку АЕС... Частина радіоактивних осколків була викинута далеко за межі АЕС, аж до міста і залізничної станції Прип'ять... Вивчення ситуації на місці свідчить, що до ліквідації наслідків постійно зберігатиметься загроза розносу із зони ураження радіоактивної пилу і зараження районів не тільки області, але й республіки, особливо району м. Києва".</i></p>		
--	--	--	--	--

Питання
№ 3

3.Наслідки аварії на ЧАЕС для України.

Учитель. Ця аварія перетворила унікальні за чистотою території Полісся в зону екологічної катастрофи. Загалом в Україні радіоактивного забруднення зазнали понад 8% території країни (майже 50 тис. км² земель!), на яких зосереджені 2,3 тис. населених пунктів дванадцяти областей.

Найбільше постраждали території *Київської, Житомирської, Рівненської, Чернігівської і Черкаської областей*, радіоактивні опади випали також у *Вінницькій, Хмельницькій, Тернопільській, Івано-Франківській, Чернівецькій, Волинській і Кіровоградській областях*.

Понад 3, млн людей вважаються постраждалими внаслідок цієї катастрофи, але певні дози радіоактивного опромінення отримали значно більше мешканців України. Навколо Чорнобильської АЕС у радіусі 30 км створено *зону відчуження*, яку називають *Чорнобильською зоною*.

З неї було відселено тисячі осіб із 186-ти населених пунктів України і Білорусі. Більша частина зони знаходиться в Україні.

Там обезлюдніло 75 поселень, а переселенцями стали 90 тис. жителів. У зоні залишилися їх домівки, могили родичів, пам'ятки історії, культури. Безлюдним містом-привидом стала *Прин'ять* – це місто працівників електростанції.

У зоні містяться сотні захоронень радіоактивних

Опрацюйте інфографіку та дайте відповідь на питання.

Т

відходів. Технологій з їх дезактивації поки що немає. І тільки в самому Чорнобилі обмежений час працюють люди. Вони слідкують за станом укриття та АЕС (у 2000 р. електростанцію остаточно закрили) та обслуговують Чорнобильську зону. На околицях зони проживає більш як сотня людей переважно старшого віку, які, незважаючи на заборони й небезпеку для свого здоров'я, повернулися у свої домівки.

Внаслідок викидів у повітря великої кількості радіоактивних речовин відбулося стійке і довготривале забруднення території Цезієм, Стронцієм і Плутонієм. Ці речовини випромінюють радіоактивні промені і їх називають радіонуклідами. Вони мають здатність нагромаджуватися в організмах, воді, ґрунті, повітрі і тривалий час впливати на стан довкілля, життя людей і тварин (період піврозпаду Цезію-137 становить 24 тис. років!). Тому в зоні значного радіоактивного забруднення заборонено вирощувати сільськогосподарські культури, збирати ягоди, гриби, полювати на дичину, ловити рибу, пити воду, палити дерева чи листя. Дослідження показали, що основна кількість радіонуклідів у лісі знаходиться у верхньому 10-сантиметровому шарі ґрунту, у хвої їх значно більше, ніж у листках дерев. Велику кількість забруднюючих речовин акумулювали в собі донні відклади Київського водосховища.

- На основі цього матеріалу та інформації, отриманої на уроці, заповніть таблицю.

Чорнобильська катастрофа	
Дата	
Причини	Наслідки

4. Прийом «Нова інтерпретація».

Попрацюйте в групах.

1-ша група. Поміркуйте, як би змінилася історія України та світу, якби Чорнобильської катастрофи не було.

2-га група. Поміркуйте, що б змінилося, якби радянське керівництво вчасно повідомило населення про катастрофу та розпочало евакуацію

		<p>За роки, що минули від аварії, постійно проводиться робота щодо зменшення радіаційного забруднення території України. Здійснюються постійні спостереження за рівнем радіації, за впливом радіонуклідів на різні компоненти природного середовища та здоров'я людей. Тепер Чорнобильська зона – науковий полігон. У 2008 р. там також створено сховище для радіоактивних відходів інших атомних станцій України. Ця територія із “радіоактивним” ландшафтом є своєрідним застереженням щодо безпечного ставлення до використання такого потужного джерела енергії, як атомна, а також інших досягнень прогресу.</p> <p>Стан навколишнього природного середовища значною мірою впливає на здоров'я і тривалість життя людей. В Україні екологічний чинник поряд із соціально-економічним є визначальним у народжуваності й смертності населення. З 1992 р. показники смертності у нашій країні перевищують показники народжуваності, тому спостерігається зменшення кількості населення. Це особливо гостро виявляється у регіонах, де значне радіоактивне і промислове забруднення довкілля (<i>Чернігівська, Київська, Житомирська, Донецька, Луганська, Дніпропетровська і Запорізька області</i>).</p> <p>Радіоактивне забруднення території України впливає на здоров'я людей безпосередньо й опосередковано. Радіація шкідлива як у великих дозах (опромінення людей, що спричиняє їх загибель), так і в</p>		
--	--	---	--	--

		<p>малих (збільшення рівня захворюваності людей). Відомо, що 95% радіонуклідів потрапляють в організм людини через продукти харчування, особливо через молоко, м'ясо, рибу й дари лісу. Тому їх необхідно перевіряти на вміст цих речовин, насамперед у забруднених регіонах.</p> <p>Сільськогосподарські продукти, зібрані на забруднених ґрунтах, нерідко є шкідливими для вживання. Так, у пшениці може нагромаджуватися кадмій – метал, що провокує різні хвороби. А підвищений вміст нітратів, викликаний надмірним внесенням мінеральних добрив, може викликати загальне отруєння організму. Особливо небезпечними для здоров'я людей є забруднення води. З неякісною водою в організм можуть потрапляти бактерії та віруси, шкідливі речовини. Діючи на організм людини впродовж тривалого часу, токсичні речовини навіть у малих дозах знижують імунітет (стійкість організму до хвороб). Внаслідок цього частішають випадки різних захворювань, загострюються існуючі хронічні хвороби.</p> <p>В 1988-1990 рр. на ліквідацію наслідків катастрофи було витрачено понад 20 млрд. крб (за тодішнім масштабом цін). У ліквідації аварії взяли участь 600 тис. осіб зі всього СРСР. Від аварії постраждали 3 млн. осіб, із яких 1 млн. дітей. Радіаційне забруднення викликало сплеск онкологічних захворювань серед населення, зокрема дітей дошкільного та шкільного віку, шкідливо позначається на загальному стані здоров'я населення.</p> <p>Одним із наслідків Чорнобильської катастрофи стало</p>		
--	--	---	--	--

		<p>розгортання в Україні антитоталітарних рухів (екологічного, національно-визвольного).</p> <p>26 листопада 2016 р на 4-й енергоблок Чорнобильської атомної електростанції насунули захисну арку. Призначення арки - захист навколишнього середовища від радіоактивного випромінювання.</p> <p>Нову конструкцію насунули на старий саркофаг, який звели у 1986 року над розбитим енергоблоком. Він має багато недоліків і тріщин. Через них усередину потрапляє вода, а назовні радіація.</p> <p>Фахівці говорять, що нова конструкція дозволить розпочати роботу з демонтажу 4-го енергоблоку Чорнобильської АЕС. Всередині арка оснащена системою основних кранів, що допоможуть дистанційно регулювати і розбирати старий саркофаг.</p> <p>Нове накриття звів французький консорціум "Новарка". Висота арки становить 108 м, довжина - 162 м. Один арочний проліт має 257 м. Нестандартна арка досить велика, щоб накрити стадіон Stade de France, статую Свободи або підніжжя Ейфелевої вежі. Висота конструкції сягає 30-поверхової будівлі. Кошти на будівництво зібрали країни-донори фонду "Укриття". Нову споруду експлуатуватимуть протягом 100 років. Чорнобильську АЕС остаточно закрили 15 грудня 2000 року, але процес виведення її з експлуатації, згідно з графіком, повинен закінчитися тільки в 2064-м, і в загальному на це потрібно близько 4 мільярдів євро.</p>		
--	--	--	--	--

8 хв.	VI. Етап системат. знань.		<p>Тест ЗНО: Прочитайте уривок з історичного джерела та виконайте завдання. «У зараженому радіацією Чорнобилі влаштовували «показушні» весілля, фальшиві гулянки, паради. У дні всенародної жалоби було влаштовано першотравневу демонстрацію на Хрещатику в Києві, де оголені діти, нічого не підозрюючи, танцювали перед трибунами, потішаючи тих, котрі знали – зобов'язані були знати! – весь трагізм ситуації, що склалася...»</p> <p>Зазначені вище заходи проводилися партійно-державним керівництвом з метою</p> <p>А продемонструвати світові зростаючу єдність Комуністичної партії Радянського Союзу й народу в умовах надзвичайної ситуації на Чорнобильській АЕС.</p> <p>Б засвідчити непохитність радянської традиції святкування міжнародного дня солідарності трудящих за будь-яких обставин.</p> <p>В приховати факт вибуху на четвертому енергоблоці Чорнобильської АЕС і реальні масштаби та наслідки катастрофи.</p> <p>Г переконатися у всенародній підтримці політики «перебудови» та «прискорення», незважаючи на аварію на Чорнобильській АЕС.</p>	<p><i>Логічна Аксіологічна Мовленнєва</i></p> <p><i>Логічна Хронологічна Просторова Аксіологічна</i></p>
1 хв.	VII. Висновки.	Аварію на Чорнобильській АЕС, що трапилася в 1986 р., вважають найбільшою техногенною катастрофою людства й величезною екологічною бідою, внаслідок якої довкілля зазнало сильного радіоактивного забруднення. Внаслідок викидів у повітря великої кількості радіоактивних речовин відбулося стійке і довготривале забруднення території радіонуклідами, які мають здатність	<p>Прийм «Хмаринка тегів». Оберіть 1-2 твердження та доповніть його.</p> <ul style="list-style-type: none"> • На уроці я дізнався... • Мене здивувало... • Мені вже було відомо... • Я б хотів дізнатися більше про... • Мені було важко... 	<i>Інформаційна</i>

		<p>нагромаджуватися у ґрунті, воді, організмах і шкідливо впливати на довкілля, людей і тварин.</p> <p>Навколо Чорнобильської АЕС у радіусі 30 км створено зону відчуження (Чорнобильську зону), з якої було відселено тисячі людей і де заборонено вирощувати сільськогосподарські культури, збирати ягоди, гриби, ловити рибу, пити воду, палити дерева чи листя.</p> <p>Наслідки аварії на Чорнобильській АЕС ще довго відчуватиме населення не тільки України, але й світу. Про важливість їх ліквідації зазначено в Конституції України (1996 р.) в ст. 16.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Найлегше вдалося... 	
1 хв.	VIII. Д/з.		<ul style="list-style-type: none"> • Опрацювати в підручнику § 18. <p>Творче завдання: написати кінорецензію до серіалу НВО «Чорнобиль» або спробувати написати сценарій короткометражки на цю тему чи зняти власний тематичний ролик на Tik-Tok.</p>	